SETEMBRE 2013 / 2,50 €

47

KESSE

CEHSGO ▪ Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver

Santa Tecla i Tarragona.

Vida i llegenda

CEHSGO

47

Amb cert retard teniu a les mans el número 47 de la revista *Kesse*. El gruix de la publicació està format per cinc articles dedicats a la figura de santa Tecla i a la seva relació amb Tarragona. Amb òptiques diferents, però no pas allunyades del tot, trobareu, a més, dues col·laboracions sobre les festes tarragonines dedicades a la santa. Completa el número l'article de Judith Urbano que ens reporta el context del projecte de restauració de la catedral de Tarragona encarregat als arquitectes August Font i Elies Rogent a finals del segle XIX.

Meritxell Pérez ens situa la promoció del culte a santa Tecla en el doble marc de la restauració de la seu episcopal de Tarragona entre els segles XI i XII i de la reforma eclesial promoguda des del papat. Qui era, però, santa Tecla? Anna Rosa Piña destria dos models de dona contraposats, transgressor un i molt més moderat l'altre, sota el mateix nom i la mateixa figura. I és que, seguint l'article següent, el de Brigid Amorós, la vida i la llegenda es confonen en versions diverses d'una i l'altra, segons convingui. Tot just, Eduard Juncosa analitza la llegenda de la bufetada de santa Tecla al rei Pere el Cerimoniós, amb el rerefons de les lluites patrimonials entre els arquebisbes i el poder reial. El frontal de marbre de l'absis central de la catedral de Tarragona, encàrrec de l'arquebisbe Aspàrrech de la Barca, va ser una important eina de difusió del culte a santa Tecla, segons llegim a l'article de Maria Antònia Alsina. Al seu torn, Blanca Gas Sancho s'aproxima a la televisió municipal de Tarragona entre 1985 i 1986 com a revulsiu de les festes majors de la ciutat de Tarragona, en contrast amb les de 1963, a les quals Jordi Piqué dedica el seu article.

[Els articles publicats expressen només la opinió dels autors.]

KESSE

Any XVI.
Quarta època.
Número 47
Tarragona, 2013

Editat amb conveni amb l'Ajuntament de Tarragona

Amb la col·laboració de la Diputació de Tarragona

Edició
CEHS Guillem Oliver
del Camp de Tarragona
Plaça de la Font, 1
43003 Tarragona
Tel. 977 29 62 30
Direcció
Esteve Masalles
Secretaria
M. Rosa Gutiérrez

Consell de redacció
Lluis Balart, Laia Colomer, Rosa Comes, Ivan Favà, Jordi Piqué, Jaume Llambrich
Consell assessor
Teresa Abelló Güell, UB; Francesc Bonamusa Gaspà, UAB; Jordi Ginebra i Serrabou, URV; Bernat López López, URV; Montserrat Soronellas Masdéu, URV
Disseny gràfic
Pele Viader Rapp

Assessorament en català
Alba Gatell
Assessorament en anglès
Montse Martínez
Maquetació
Jaume Llambrich
Imprimeix
Gràfiques Arrels
Polígon Francolí, parcel·la 3
43006 Tarragona
Dipòsit legal
T-160-1995

ISSN 1136-7865
EISSN 2014-2048
Versió digital de la revista
/www.revistakesse.com
Punts de venda
Tarragona: Llibreria La Rambla, Llibreria La Capona.
Reus: Llibreria Galatea i Llibreria Gaudí
Contacte
info@guillemoliver.com
www.guillemoliver.com

TECLA I TARRAGONA

Meritxell Pérez Martínez

En aquest article s'analitza com el procès de restauració de la seu episcopal metropolitana de Tarragona al llarg dels segles XI i XII es troba íntimament relacionat amb la promoció i implantació del culte a santa Tecla, afavorit pel context d'expansió dels comtats catalans i de reforma eclesiàstica endegat des del papat.

This article discusses how the process of restoring the metropolitan Episcopal see of Tarragona during the eleventh and twelfth century is closely related to the promotion and implementation of the worship of Saint Thecla, favoured by the context of the expansion of Catalan counties and an ecclesiastical reform channelled by the papacy.

PARAULES CLAU:
culte, hagiografia, santa Tecla, seu episcopal, papat, Tarragona

KEYWORDS:
worship, hagiography, Saint Thecla, Episcopal, papacy, Tarragona

 ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

L a documentació relativa als orígens del culte a santa Tecla a la ciutat de Tarragona es caracteritza per la seva fragmentació i discontinuïtat. Per aquesta raó, ha despertat sempre una certa perplexitat entre els erudits locals i els cronistes que s'han dedicat a l'estudi de la temàtica des de l'època moderna.

La qüestió no és gens trivial, ja que l'erudició local va establir durant segles un lligam inseparable entre la introducció del culte a la santa i els orígens cristians de la ciutat. El model de santedat que es construí al voltant de la figura de Tecla d'Iconi, deixebla predilecta de Pau, a partir de mitjans del segle II d.C., va assolir un protagonisme extraordinari en el Mediterrani cristià de l'Antiguitat tardana. La ciutat de Tarragona va viure una època daurada en aquests segles, en tant que capital civil i eclesiàstica dels territoris nord-orientals d'Hispània. Malgrat tot, és precís esperar a la restauració eclesiàstica dels segles XI i XII per trobar la primera referència documental explícita a Tecla en relació amb Tarragona, moment en què és possible reconstruir la gènesi del culte tarragoní a la santa oriental. El culte a santa Tecla es va desenvolupar d'una forma progressiva en el transcurs de l'Edat Mitjana, especialment a partir del segle XIV, coincidint amb el trasllat de les seves relíquies a Tarragona, provinents d'Armènia.

El primer document conservat en què apareix una menció explícita a santa Tecla en relació amb la ciutat de Tarragona és la butlla del papa Urbà II, expedida a Càpua l'u de juliol de l'any 1091. Es tracta d'un document de la màxima transcendència, per mitjà del qual el bisbe de Roma va restablir la dignitat metropolitana de l'Església de Tarragona després de gairebé quatre-cents anys sota domini andalusí.

Tarragona s'havia erigit en el centre eclesiàstic més prestigiós del nord-est peninsular en el transcurs de les èpoques tardoromana i visigoda, en virtut de la seva condició de capital civil i eclesiàstica de l'antiga *Tarraconensis* romana. Però quan la ciutat va caure a mans musulmanes l'any 714, com a conseqüència de la conquesta islàmica del regne visigot de Toledo, tant la seva dignitat metropolitana com la seva jurisdicció eclesiàstica van passar a recaure temporalment a mans del bisbe de Narbona. L'any 759, els francs van apoderar-se de la ciutat narbonesa, pocs anys abans conquerida pels musulmans i, amb ella, obtingueren el conjunt de les seus episcopals sota la seva jurisdicció, Tarragona entre elles. A partir d'aquests moments, el projecte de consolidació del poder comtal als territoris nordorientals de la península –futura Catalunya– no es podria deslligar del desig d'alliberar la ciutat de Tarragona del domini islàmic, en el sentit que la recuperació de l'antiga seu episcopal metropolitana havia de permetre sostreure de la tutela dels monarques francs totes les esglésies vinculades políticament al comtat de Barcelona. L'interès per la ciutat de Tarragona, en aquests moments, va venir propiciat també pel context de reforma eclesiàstica que va liderar el papat, des de mitjans del segle XI, amb l'objectiu de ressituar la figura del papa en la correlació de forces imperants en el mapa polític contemporani i eliminar la ingerència del poder temporal en els assumptes eclesiàstics, les anomenades 'investidures laïques'. Una de les manifestacions més visibles d'aquest programa de reforma va consistir en la crida de la 'guerra justa' contra els enemics de la fe; ideologia de croada que imperaria en l'Europa feudal des de finals del segle XI. La confluència entre aquests dos factors, conquesta militar i restauració eclesiàstica, proporciona el context històric fonamental que permet reconstruir els obscurs orígens del culte a Tecla en la Tarragona d'època medieval.

Els representants de l'església catalana del segle XI que desitjaven, fins i tot més que els propis comtes, emancipar-se de la tutela eclesiàstica del bisbe franc de Narbona, havien de jugar un paper cabdal en el procés de restauració eclesiàstica de Tarragona i la introducció de la seva nova titular. Berenguer Sunifred, bisbe de Vic i notable impulsor de la reforma pontifical romana dins l'estructura jeràrquica d'aquestes terres, va ser el responsable de despertar l'interès dels successius pontífexs per Tarragona. Així, l'any 1088, aprofitant el fet que Urbà II acababa de concedir el títol de seu primada a la recent restaurada església de Toledo, Berenguer Sunifred va acudir a Roma decidit a convèncer al papa de la necessitat de restaurar la seu episcopal de Tarragona. Simultàniament, va endegar una campanya per persuadir al comte Ramon Berenguer II dels beneficis polítics de conquerir la ciutat als musulmans.

L'u de juliol de l'any 1089, Urbà II va escriure una epístola al comte Ramon Berenguer II i altres nobles catalans, exhortant-los a donar suport a Berenguer Sunifred en la labor de restauració de l'Església de Tarragona. Així mateix, el papa va prometre restituir la dignitat episcopal de Tarragona, amb tots els seus antics drets i honors, amb la única condició que el comte es comprometés formalment a emprendre la conquesta militar. Tot i això, el procés no es donaria per culminat fins que els bisbes catalans aportessin prova documental de la invalidesa dels privilegis del metropolità eclesiàstic de Narbona sobre l'antiga provincia eclesiàstica de la Tarraconense. Se situa, en aquests moments, l'aparició de la falsa butlla del papa Esteve VI, per mitjà de la qual els partidaris de la jurisdicció ultrapirinenca van reelaborar la llegenda de la missió evangèlica de sant Pau a Hispània. Segons el document espuri, cap bisbe estava capacitat per actuar en perjudici de la metròpolis narbonesa d'acord amb els privilegis que aquesta posseïa des de l'època en què l'apòstol Pau feu responsable al seu deixeble Sergi Pau de les esglésies fundades al sud dels Pirineus. Sergi Pau es consolidaria, a partir d'aquests moments, com el primer bisbe mític de l'Església de Narbona, mentre que la falsa butlla del papa Esteve VI es troba en l'orígen de la tradició pietosa de l'estada de l'apòstol Pau a Tarragona.

La promoció dels orígens apostòlics de les diferents seus episcopals de l'Occident feudal va ser un dels recursos ideològics que el papat reformista d'època gregoriana va explotar d'una forma més visible fins a les seves últimes conseqüències. En aquests anys, es va assistir a una autèntica recerca mítica dels orígens amb l'objectiu que el conjunt de l'Església occidental tornés a un suposat estat original, indegudament alterat pel domini musulmà. La difusió del ritus litúrgic romà entre les esglésies hispàniques de l'època informa també d'un ambient espiritual i ideològic que fou capaç de recuperar i fabricar antigues llegendes al servei d'un objectiu d'abast europeu. Les diferents seus episcopals europees del moment van trobar en aquesta recerca mítica dels orígens un argument legitimador de primer ordre, que alhora les feia aparèixer vinculades per lligams especials a la seu romana i les seves directrius reformistes.

Un cop conquerida als musulmans, l'any 1090, el comte Berenguer Ramon II va fer donació de la ciutat de Tarragona a la Santa Seu per tal que Berenguer Sunifred pogués dur a terme la seva restauració eclesiàstica amb completa llibertat, sense subjecció al poder temporal. Tal com havia promès, la resposta del pontífex romà no es va fer esperar i, per mitjà de la mencionada epístola de l'any 1091, va concedir el pal·li al bisbe de Vic. En aquest context de revitalització i enfortiment de la dignitat primacial de Roma, la concessió del pal·li manifestava millor que cap altre mecanisme la idea que tots els drets metropolitans derivaven del successor de Pere, alhora que potenciava un lligam de tipus personal, pel qual els titulars de les diferents esglésies quedaven units al papa per víncles de tipus feudal.

La introducció d'una figura de tan alt simbolisme com Tecla en l'ambient espiritual i ideològic en què Roma donà curs a la creença en els orígens apostòlics de les esglésies de l'Occident cristià no pot ser una simple casualitat. Els episodis desencadenats per la butlla de l'any 1089 entre els partidaris de la jurisdicció narbonesa haurien proporcionat a Berenguer Sunifred els arguments per a què els seus anhels restauradors fossin escoltats a Roma. La vinculació amb santa Tecla, deixebla predilecta de Pau, permetia presentar la seu episcopal de Tarragona com una església individualitzada i amb personalitat pròpia d'entre les que professaven un origen apostòlic de filiació paulina. Absorbint tota la càrrega simbòlica associada a la seva nova patrona, la metròpolis restaurada apareixia als ulls dels pontífexs romans com una institució deixebla i hereva de l'apòstol Pau, fet que alhora insistia en els seus orígens apostòlics. La significació d'aquesta opció és completa en un context espititual procliu a la difusió de la tradició de l'apostolat de sant Pau i sant Jaume a Hispània. En aquest context general de reforma eclesiàstica, Tarragona oferia a més la possibilitat de practicar la 'guerra justa', de recuperar una seu occidental de prestigi i de sotmetre's a Roma en les seves directrius reformistes. Pensem que Berenguer Sunifred no deixaria passar l'oportunitat i s'erigiria en portaveu de les ànsies d'independència dels bisbes catalans respecte el domini eclesiàstic narbonès, en la llarga cursa de conquesta de la casa comtal barcelonina als territoris sota domini andalusí.

El projecte de restauració eclesiàstica de l'Església de Tarragona, així com la consolidació de santa Tecla com la seva nova titular, no tingueren continuïtat fins la segona dècada del segle XII. El 23 de gener de l'any 1117, el comte Ramon Berenguer III feu donació al bisbe Oleguer de Barcelona de la metròpolis eclesiàstica de Tarragona, la qual havia estat fundada en honor de santa Tecla, per a què ell i els seus successors la regissin sota una estricta obediència a la Santa Seu. La referència a la intitulació de santa Tecla constitueix un record per la labor de Berenguer Sunifred en l'etapa precedent, alhora que comporta, per primera vegada, una legitimació de la verge d'Iconi com a titular de la metròpolis restaurada. La restauració definitiva arribaria l'any 1118 i, amb ella, es produiria la plena legitimació del patrocini de santa Tecla sobre l'església restaurada. El document de concessió del pal·li al bisbe Oleguer, signat pel papa Gelasi II el 21 de març de l'any 1118, especifica les solemnitats en les que era preceptiu fer ús del pal·li per part del bisbe, les quals es copien gairebé íntegrament del document de l'any 1091, on ja es feia una menció especial a les festivitats de santa Tecla i sant Fructuós. És possible que Tecla i Fructuós, patró de la ciutat d'època tardoantiga, haguessin exercit una mena de patrocini compartit en els primers anys de la restauració eclesiàstica.

La culminació del procés de restauració eclesiàstica, en el transcurs del segle XII, va contribuir d'una forma determinant a la implantació del culte a santa Tecla i a la seva plena legitimació com a patrona i titular de la seu episcopal metropolitana. Malgrat tot, és plausible que el culte a la santa d'Iconi romangués essencialment en l'àmbit de l'oficialitat eclesiàstica, al sí de la qual s'havia originat, fins els primers anys del segle XIV. El 4 de setembre de l'any 1319, Jaume II va escriure al rei Onsí d'Armènia per demanar-li que li fés arribar certes relíquies de la santa, a invocació de la qual els seus predecessors fundaren l'església restaurada. En opinió del monarca, la possessió d'una relíquia de santa Tecla havia d'afavorir que 'augmentés la seva devoció, es reformés la fe i se li oferís major honor i reverència'. L'actuació de Jaume II suggereix que, des de la introducció del culte a l'època gregoriana, aquest no havia aconseguit deslligar-se de les connotacions triomfals d'un culte d'origen jeràrquic. Així mateix permet deduir que, fins al seu regnat, la ciutat de Tarragona no havia posseït cap relíquia de la santa que estigués a l'alçada de la seva dignitat. El trasllat de la relíquia santa des d'Armènia va significar una nova fita en la consolidació del culte a santa Tecla a Tarragona. Tot i que l'epístola de Jaume II no ho menciona, és necessari interpretar la benevolència règia en el context de l'escisssió, tan sols un any abans, de les esglésies de l'alt i el mig Ebre amb Saragossa com a nova metròpolis eclesiàstica, les quals havien recaigut sota la jurisdicció de l'Església de Tarragona des de les èpoques tardoromana i visigoda. És probable que el gest del monarca hagués perseguit compensar la pèrdua d'alguna manera, alhora que pretendria contribuir al manteniment del prestigi de la seu i l'ordre pacífic de les coses. El relat de l'entrada de la relíquia a la ciutat ha perviscut fins els nostres dies, així com els fets miraculosos que s'hi

varen produir, propis de tots els relats de vides de sants i les translacions de relíquies. La translació del Braç de santa Tecla a Tarragona, el 19 de juny de l'any 1323, es feu coincidir amb la consagració de la nova catedral. L'episodi va arrelar ben aviat en la devoció popular. D'aleshores ençà a Tarragona se celebrarien l'aniversari (*dies natalis*) de santa Tecla, el 23 de setembre, i el trasllat (*translatio*) de la seva relíquia des d'Armènia, el tercer diumenge després de Pasqua; festivitats de qui s'havia consolidat ja com la santa patrona de la ciutat medieval.

MERITXELL PÉREZ MARTÍNEZ
Universitat Rovira i Virgili

Santa Tecla al retaule major de la Catedral de Tarragona.
Foto: R. Comes

Bibliografia

Acta Sanctorum, *Septembris*, VI. Paris-Roma 1867.

Blanch, J., *Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona*, I, Tarragona 1665.

Caro Baroja, J., *Las falsificaciones de la Historia (en relación con la de España)*, Barcelona 1991.

Davis, S. J., *The Cult of St. Thecla: A Tradition of Women's Piety in Late Antiquity*, Oxford 2001.

Delehaye, H., *Les légendes hagiographiques*, Brusel·les 1955 (4a ed).

Domènech, J., *Vida de la proto-martir Santa Tecla, patrona de Tarragona y de todo el Principado de Cataluña*, Tarragona 1847.

Faci, F. J., «Algunas observaciones sobre la restauración de Tarragona», en *Miscel·lània en homenatge al P. Agustí Altisent*, Tarragona 1991, 469-487.

Flórez, E., *España Sagrada*, tt. 3 i 25, Madrid 1748 i 1859 (2a ed).

Gomà, I., «Fundamentos históricos del culto a San Pablo y Santa Tecla en Tarragona», *Boletín Arqueológico* 7 (1907) 669-694.

MacCrank, L. J., *Restoration and Reconquest in Medieval Catalonia. The Church and Principality of Tarragona, 971-1177*, 2 vols, Tesi Doctoral inèdita, University of Virginia 1974.

—, «La restauración eclesiástica y reconquista en la Cataluña del siglo XI: Ramon Berenguer I y la sede de Tarragona», *Analecta Sacra Tarraconensia*, 49-50 (1976-1977) 3-59.

—, «Restauración canónica e intento de reconquista de la sede tarraconense (1076-1108)», *Cuadernos de Historia de España*, 61-62 (1977) 145-245.

—, «Medieval Tarragona: Reconquest and Restoration», *Butlletí Arqueològic* 19-20 (1997-1998) 219-230.

Marí, M., *Exposició cronològico-històrica dels noms i dels fets dels arquebisbes de Tarragona*, 2 vols, Tarragona 1989 i 1999.

Martí Bonet, J.M., «El pal·li», en *Vint-i-cinc anys de servei episcopal. Miscel·lània al Dr. Ramon Torrella i Cascante*, Tarragona-Barcelona 1993, 87-103.

Misser, S., *El Libro de Santa Tecla*, Barcelona 1977.

Morera, E., *Tarragona cristiana*, I, Tarragona 1897.

Pérez, M., «La invenció (*inventio*) del culte a Santa Tecla en la Tarragona d'època medieval», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* 50 (2006) 21-58.

—, *Tarraco en la Antigüedad tardía. Cristianización y organización eclesiástica (siglos III al VIII)*, Tarragona 2012.

Pladevall, A., *La metròpoli de Tarragona. Nou-cents anys de la seva restauració medieval*, Barcelona 1991.

Sánchez Real, J., *El Brazo de Santa Tecla*, Tarragona 1951.

Serra Vilaró, J., *Santa Tecla la Vieja. La primitiva catedral de Tarragona*, Tarragona 1960.

Vilar, J., *Glorioso Triunfo de la esclarecida virgen, apóstol é invicta protomartyr Santa Tecla, Patrona de la Fidelissima, Única y Coronada Ciudad de Tarragona*, Barcelona 1693.

Villanueva, J., *Viaje literario a las Iglesias de España*, t. 19, Madrid 1851.

TECLA D'ICONI *versus* SANTA TECLA

Anna Rosa Piña Solé

La semblança actual de santa Tecla, enaltida com a verge, protomàrtir, isoapòstola i Mare de l'Església correspon a la imatge de dona ideal creada a partir del segle III pels pares de l'Església. Però la santa amaga la figura que va ser model de dona ideal en els inicis del cristianisme, una jove decidida i tenaç, capaç de transgredir les lleis de l'imperi i les normes socials de l'època: Tecla d'Iconi.

The current similarity of Saint Thecla, exalted as a Virgin, protomartyr, equal-to-the-apostles and Mother of the Church, corresponds to the image of an ideal woman created by the Church Fathers as from the third century. However, the Saint hides the figure that was the ideal woman model in the early Christianity; that is, a determined young woman, who was able to break the laws of the Empire and the social norms of the time: Saint Thecla of Iconium.

PARAULES CLAU:
Tecla d'Iconi, llegenda, cristianisme, arquetipus femení

KEYWORDS:
Thecla of Iconium, legend, Christianity, female archetype

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

La semblança actual de santa Tecla, patrona de les ciutats de Tarragona i Sitges, enaltida com a verge, protomàrtir, isoapòstola i Mare de l'Església, correspon a la imatge de la dona ideal creada a partir del segle III pels Pares de l'Església. Però la venerable santa amaga la figura que fou el model de dona ideal en els inicis del cristianisme, una jove decidida i tenaç, capaç de transgredir les lleis de l'imperi i les normes socials de l'època, ens referim a Tecla d'Iconi, la protagonista de l'apòcrif *Actes de Pau i Tecla.*

Les *Actes de Pau i Tecla*

Les *Actes de Pau i Tecla* (en endavant *ATh)*, datades en el tercer quart del segle II, relaten uns fets ocorreguts a mitjan de la centúria anterior.[1] El primer testimoni escrit que tenim de l'obra és Tertul·lià, un dels pares apologetes de l'església llatina. Quan al voltant de l'any 200 aquest panegíric arribà a Cartago, va provocar la indignació d'aquest jurista que manifestà:

> *[...] I si algunes defensen els Fets, mal anomenats de Pau, i l'exemple de Tecla, per justificar el dret de la dona a ensenyar i a batejar, cal que sàpiguen que el prevere que a l'Àsia va escriure aquesta obra, com si fos de Pau, va acabar convicte i confés d'haver-ho fet per amor a l'Apòstol i va perdre la seva dignitat. (*De Baptismo *17, 4-5).*

Però la condemna de Tertul·lià no va impedir que les *ATh*, basades en la narrativa oral, s'estenguessin ràpidament per la Mediterrània. Les múltiples referències que en fan diversos autors de l'antiguitat tardana en els seus escrits mostren la importància que l'obra adquirí, en alguns casos com a exemple a seguir i en altres com a perill del qual apartar-se'n. Durant el segle V aparegué una versió actualitzada, la *Vida i Miracles de santa Tecla*, obra d'un clergue de Selèucia que, seguint el mateix camí que el primer biògraf, també fou deposat.[2] Poc més tard, el Decret Gelasià de l'any 496 va incloure les *ATh* en la llista de texts apòcrifs, estigmatitzant i apartant definitivament aquesta obra del cànon eclesiàstic.

Històricament l'acció de les *ATh* se situa a mitjan segle I de la nostra era, a l'Àsia Menor. És l'època de màxima expansió de l'imperi romà que gaudirà d'un bon moment econòmic. L'auge comercial beneficiarà l'estatus social i jurídic de les dones que disposaran de més llibertat gràcies al seu treball. L'àmbit geogràfic de l'obra es correspon amb el primer viatge missioner de Pau de Tars narrat en els *Fets dels Apòstols*. El missatge d'aquest apòstol en les *ATh* es concentra en la figura de Tecla d'Iconi que es revela com l'arquetip de dona ideal dels inicis del cristianisme.

Les *ATh*, de la mateixa manera que les cartes paulines, mostren com les primeres comunitats cristianes es reunien en les anomenades esglésies domèstiques on s'hi desenvolupaven funcions de culte, hospitalitat, patronatge, educació, comunicació, serveis socials, evangelització i missió.[3] Aquestes cases acostumaven a ser la llar de persones benestants, majoritàriament vídues. Com que la casa era el lloc propi de la dona, la seva potestat en aquest àmbit era considerada d'allò més natural. Les cartes autèntiques de Pau (*Romans*, *1 i 2 Corintis*, *Gàlates*, *Filipencs*, *1 Tessalonicens* i *Filèmon*) són un testimoni de l'activa col·laboració femenina en la missió i en la consolidació del moviment cristià per l'antiga Mediterrània.

La llegenda de Tecla d'Iconi

La protagonista de les *ATh*, una jove de família pagana benestant, va néixer cap a l'any 30 a Iconi –l'actual Kònia, a Turquia–, una ciutat de la llavors província romana de Síria. La història s'inicia quan la noia té disset anys i està pròxima a contraure matrimoni amb Tamiris, un dels homes més importants de la ciutat. A l'entorn de l'any 47, Tecla escolta predicar a Pau de Tars en una casa veïna i queda tan commoguda que, presa d'un sobtat enamorament espiritual, decideix abandonar la família i rebutjar un futur matrimoni avantatjós per seguir a qui ella considerarà a partir d'aquell moment el seu mestre.

L'endemà de la seva fugida, troben a Tecla arraulida als peus d'aquell desconegut de qui n'ha quedat embadalida per la paraula. El martiri al qual és condemnada a petició de la pròpia mare no fa més que reafirmar la seva actitud, tot i que no es consuma perque Déu ve a salvar-la d'una mort segura. El miracle obrat per Déu sanciona l'acció de Tecla i indica el camí de la veritat que Pau predica. Els dos plegats abandonen la ciutat d'Iconi i segueixen camí cap a Antioquia. En arribar-hi, davant la mirada impassible de Pau que nega conèixer-la, la noia és assetjada sexualment per Alexandre, una personalitat d'aquesta ciutat. L'aspecte transvestit no ha pogut ocultar la bellesa de la jove que es veu obligada a defensar-se tota sola, deixant públicament en ridícul l'agressor que la denunciarà davant el prefecte de la ciutat.

Per aquesta causa Tecla és condemnada a ser llançada a les feres, però una lleona la defensarà i morirà per ella en la lluita. L'exasperació d'Alexandre serà tal que sotmetrà la jove encara a més suplicis. En el darrer martiri, advertint la proximitat de la mort, Tecla es llença en un sot ple d'aigua i de foques ferotges alhora que exclama: «En el nom de Jesucrist, el darrer dia jo em batejo!» (*ATh*, 34). Un llampec enviat per Déu matarà a l'instant les foques monstruoses

1. Aquest article està basat en el meu Treball Final de Carrera , *Tecla d'Iconi, més enllà de la llegenda. Estudi del paper desenvolupat per la dona en el cristianisme primitiu a través de la protagonista de les Actes de Pau i Tecla*. [document en línia]. <http://hdl.handle.net/10609/6443>.

2. Erròniament, durant segles s'ha atribuït aquesta obra a Basili de Selèucia. La realitat és que l'anònim autor va ser deposat per aquest bisbe.

3. A les *ATh* aquestes funcions es desenvolupen a casa d'Onesífor, el veí de Tecla.

i alliberarà Tecla que, a partir d'aquell moment, portarà una vida autònoma dedicada a l'ensenyament itinerant de l'Evangeli. En els darrers anys de vida es retirarà a Selèucia on «desprès d'il·luminar molta gent per les paraules de Déu, s'adormí en un son benaurat» (*ATh*, 43).[4]

Interpretació de l'obra

Segons els estudis antropològics, per poder situar-nos correctament en la mentalitat de la societat mediterrània tradicional, hauríem de considerar l'existència d'un model que relaciona els valors honor-vergonya amb la dicotomia home-espai públic/dona-espai privat. D'acord amb aquesta interpretació l'«honor» és un concepte associat a l'home, mentre que la «vergonya», està vinculada a la dona. En aquest tipus de societats les dones són vistes com a éssers vulnerables, necessitades d'una especial protecció que es manifestarà en l'establiment de divisions que separin l'esfera pública de la privada.

Seguint el model que acabem d'exposar, en l'antiguitat greco-romana i també en la jueva, les dones estaven limitades a l'esfera privada de la llar i destinades al matrimoni i a la maternitat. Conseqüentment, la conversió al cristianisme significà per a la dona prendre consciència de si mateixa, de la seva dignitat i de la igualtat amb l'home. Va ser així que es va sentir capaç de sortir del marc imposat pels valors culturals i socials que la restringien al paper de mare i esposa. Les següents paraules de M. J. Hidalgo explicarien, en part, la transcendent decisió que va prendre Tecla:

> *La abstinencia sexual y la correspondiente renuncia al matrimonio y a la maternidad tiene para la mujer una dimensión que va más allá de la consideración de la virginidad como modelo de vida a seguir. Expresa mucho más, expresa la posibilidad de disponer libremente de su cuerpo, y de elegir una forma de vida al margen de los patrones socio-culturales que el paganismo le ofrecía como algo obligatorio.*[5]

Tecla trenca amb tot l'ordre establert. Quan contradiu els plans de la mare i el promès s'està oposant al paper que per causa de la seva naturalesa la societat li havia reservat, alhora que està transgredint les lleis de l'imperi que l'obliguen a contraure matrimoni.[6] La conversió al cristianisme significarà la ruptura familiar i l'apropiació d'un valor que fins llavors no li pertanyia: la virginitat.[7] A més, ha gosat traspassar els límits de la llar, de l'espai privat, per mostrar-se públicament, sense vergonya.

Si la conversió significà la ruptura familiar, el martiri representarà la ruptura social. Assumir voluntàriament el procés martirial implicarà per a la dona arrogar-se el valor masculí de la fortalesa i el coratge. Aquest camí suposarà la destrucció de la seva bellesa, associada a la feminitat i a la sexualitat, és a dir, el martiri serà l'única manera d'accedir a la vida eterna reservada només als homes. Consumada la mort, el màrtir apareixerà als ulls de la comunitat com un ésser especial, susceptible de representar el Déu dels cristians. Amb la condició de màrtir desapareixeran les diferències de gènere.[8]

La llibertat aconseguida per Tecla està associada a un procés de virilització consistent en una inversió dels valors tradicionals, que es tradueix en tot moment en la invasió física i/o moral de l'espai masculí. Tecla assumeix progressivament uns valors que la situen

4. Aquesta és la versió més antiga que coneixem de les *ATh*. Les addicions de les versions posteriors són les que fan referència a la desaparició de Tecla entre les roques d'una gruta quan anava a ser violada i va quedar fora un braç.

5. HIDALGO DE LA VEGA, M.J., (1993) «Mujeres, carisma y castidad en el cristianismo primitivo». A: *Gerión* [article en línia] (N.11), p. 230. <http://revistas.ucm.es/ghi/02130181/articulos/GERI9393110229A.PDF>

6. August va revolucionar el dret de la família amb tres lleis dels anys 18 i 17 aC i 9 dC. En elles obligava les capes superiors de la societat al matrimoni i la fecunditat i sancionava la resistència amb la incapacitat d'heretar.

7. Com que Pau creia que la «parusia» era imminent, acosellava mantenir-se pur en cos i ànima, estat assolible a través de la castedat.

8. PEDREGAL RODRÍGUEZ, A., (2000). «Las mártires cristianas: género, violencia y dominación del cuerpo femenino». *Studia histórica, Historia Antigua* (núm. 18), p. 283.

en l'àmbit contrari: a ella li pertany l'honor, però no la vergonya; ella conquerirà l'espai públic i abandonarà per sempre més l'àmbit privat representat per la llar familiar. El fet que la societat prengués consciència de la visibilitat pública de les dones fou motiu d'escàndol, i aquest va ser el detonant que desfermà les tendències patriarcalitzadores dins de l'Església.

En Tecla es concentra el missatge fonamental de les *ATh* que no és altre que la doctrina essencial del cristianisme: la renúncia als valors materials i a la vida familiar, la negació del cos –i de la seva condició sexual– a través de la virginitat i el martiri, i la proclamació de l'existència d'un únic Déu que salva aquells que expressen la seva fe en Crist ressuscitat. A saber, la verge d'Iconi emula en les *ATh* l'arquetip de Crist crucificat, encarnant en si mateixa tots aquells valors que conformaven el model de la cristiandat entre les primitives comunitats cristianes.

En les *Actes de Pau i Tecla* història, llegenda i mite se solapen per transmetre'ns la fe i el sentiment religiós que impregnava les primeres comunitats cristianes. Tot i així, el seguit de miracles que hi apareixen ha incomodat alguns estudiosos pel caràcter fabulós que li aporten. Tanmateix, el mite expressat en forma de miracle sintetitza el missatge fonamental que ens vol transmetre l'obra, és la manifestació del sentit de la transcendència tal i com la percebien aquelles comunitats. Els miracles no desvirtuen en absolut el valor de la narració perquè no pretenen explicar realitats històriques, sinó veritats eternes, d'una dimensió molt més complexa. Així doncs, no és apropiat donar una interpretació estrictament històrica a les *ATh* perquè en aquest relat la història és només la base, el teixit sobre el qual es construeix i es representa la cosmovisió d'un poble.

Fresc mostrant a Pau i Tecla a la cova de sant Pau a Efes. Segons el teòleg John Dominic Crossan ambdues imatges tenen la mateixa alçada, cosa que indica que gaudien d'igual importància per l'autor de l'obra. El fet de que tots dos tinguin la mà dreta aixecada vol dir que disposaven de la mateixa autoritat. S'observa que la imatge de Pau està intacta mentre que la de Tecla té els ulls i la mà dreta ratllats. Tot plegat indica que aquesta suposada igualtat no fou acceptada per aquells que, posteriorment, van cegar la imatge femenina.

Consideracions finals

Tot i que el contingut de les *ATh* s'ajusta perfectament a l'ortodòxia cristiana del moment en què el text fou redactat, és fàcil advertir que la imatge de la protagonista no ha resultat prou convenient per a l'Església oficial. Força, coratge, fermesa, autodomini o independència són alguns dels trets que defineixen el seu temperament, característiques que, d'altra banda, estan associades a la virilitat en la cultura mediterrània tradicional. Hem vist com Tecla va ser capaç de subvertir l'ordre i els valors establerts en la societat greco-romana, però, en base a l'abast i l'acollida que va tenir l'obra, podem pensar que la seva actuació va ser ben vista des de la perspectiva cristiana dels dos primers segles de la nostra era, si més no en els cercles femenins que la van popularitzar.[9]

La vinculació de Tecla a la figura de Pau la va dotar a nivell popular d'un prestigi del qual no en gaudia dins l'ortodòxia eclesiàstica, de manera que, a la patrística li resultà més pràctic adoptar-la com a símbol que eradicar-ne el culte. El model d'ascetisme femení, que en els inicis del cristianisme va estar associat a una certa condició d'independència i d'autorealització, va ser aprofitat per l'Església com a mètode de control i disciplina dels grups de dones amb aspiracions emancipadores. La virginitat es dissociarà llavors de les funcions d'itinerància, ensenyament i apostolat per a ser, en sí mateixa, la metàfora de la redempció i la fe en Crist. La defensa a ultrança que Tecla fa d'aquesta virtut serà utilitzada pels pares de l'Església dels segles III i IV amb la finalitat de construir i difondre l'arquetip de la dona verge en oposició al model femení de la mare i esposa postulat pel paganisme i el judaisme.

Serà així com Tecla es convertirà en el model de la virginitat. La seva audàcia serà ara una arma utilitzada solament en la defensa de la puresa, el menyspreu del món terrenal i la fe en Crist. Ja no se'n parlarà de les seves transgressions: l'abandonament del domicili familiar, els suborns per passar la nit al costat d'un estranger de qui se n'havia enamorat per la paraula i a qui va seguir fins a patir el martiri, l'ensenyament itinerant de l'Evangeli, la baralla cos a cos amb Alexandre, el transvestisme o l'autobateig. Tots aquells fets que van provocar l'ira de Tertul·lià quedaran enrere per donar pas a una imatge etèria, de perfecció gairebé celestial. La culminació d'aquest arquetip virginal la trobarem en *El banquet de les deu verges* de Metodi d'Olimp, obra composta al voltant de l'any 300. En aquest panegíric Tecla, considerada ja com una «esposa de Crist», representarà l'esperit de l'Església.

Tanmateix, en ple segle XX, quan el model de la santa ja no servia a l'Església institucional, el *Calendarium Romanum General*, promulgat el 1969, va reduir el santoral, remetent moltes commemoracions de sants als calendaris particulars. Aquest fou el cas de santa Tecla. Els motius al·legats per a la seva exclusió no resulten gaire convincents, però el cert és que a la pàgina 140 de l'esmentat calendari diu que la memòria de santa Tecla que fou introduïda en el calendari romà durant el segle XI ha estat esborrada perquè el seu culte no té altre fonament que les *Actes Apòcrifes de Pau i Tecla*.

Tanmateix, la personalitat de Tecla d'Iconi ha desbordat una vegada més els límits imposats per l'Església institucional a l'arquetip de la santa. En les darreres dècades l'interès pel paper desenvolupat per la dona en el cristianisme primitiu ha destacat la importància d'aquest personatge que és motiu d'estudi tant des del corrent de la història de la dona com des de la teologia feminista. D'aquesta manera, tot i haver-li estat retirada la seva condició de santa, Tecla d'Iconi no es resigna a desaparèixer de la memòria col·lectiva, revelant-se així com una figura mítica.

9. Diversos estudiosos del cristianisme primitiu consideren que aquesta obra circulava entre els cercles femenins de l'època. Davies no té cap dubte en afirmar que va ser escrita per una dona (DAVIES, S. L. (1986). «Women, Tertullian and The Acts of Paul». *Semeia* (núm. 38) pp.139-143).

ANNA ROSA PIÑA SOLÉ

Bibliografia

Dragon, Gilbert (1978). *Vie et Miracles de Sainte Thècle. Texte grec, traduction et commentaire.* Bruxelles: Société des Bollandistes.

Puig i Tàrrech, Armand (coord.) (1990). *Apòcrifs del Nou Testament.* Ed. Col. Clàssics del Cristianisme. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, S.A.

Vizmanos, Francisco de B. (1949). *Las Vírgenes cristianas de la Iglesia Primitiva. Estudio histórico-ideológico seguida de una Antología de tratados patrísticos sobre la virginidad.* Col. Biblioteca de Autores cristianos. Madrid: La Editorial Católica, S.A.

Duby, George; Perrot, Michelle (dir.), (1991). *Historia de las mujeres en Occidente. Vol. I, La Antigüedad.* Madrid: Altea, Taurus, Alfaguara.

Eliade, Mircea, (2005). *Historia de las creencias y de las ideas religiosas* (Vol.2). Barcelona: RBA Coleccionables, S.A. (Col. Grandes Obras de la Cultura).

La Bíblia a Internet. [text en línia]. Societat Bíblica. <http://www.biblija.net/biblija.cgi?lang=ca>

MacDonald, Margaret Y., (2004). *Las mujeres en el cristianismo primitivo y la opinión pagana. El poder de la mujer histérica.* Estella: Editorial Verbo Divino.

Osiek, Carolyn; Macdonald, Margaret Y.; Tullock, Janet H., (2007). *El lugar de la mujer en la Iglesia primitiva: Iglesias domésticas en los albores del cristianismo*. Salamanca: Sígueme, S.L.

Pedregal Rodríguez, M. Amparo. (1995). «Tecla de Iconio: La amenaza de la doble transgresión». A: Presedo, F. J.; Guinea, P.; Cortés, J. M.; Urías, R. (eds). *Xaipe: Homenaje al profesor Fernando Gascó.* (pàg. 527-536). Sevilla: Scriptorium.

Primer martiri: Tecla és condemnada a morir cremada. Retaule gòtic de la catedral de Tarragona, obra de Pere Joan datada entre 1426 i 1436. Alabastre policromat sobre un sòcol de pedra calcària.

Santa Tecla, patrona de Tarragona: VIDA I LLEGENDA

Brigid Amorós Òdena

Cada any, el 23 de setembre se celebra la festivitat de Santa Tecla, la festa major de Tarragona per excel·lència i una de les tradicions populars més riques i vives de tot l'estat espanyol. Una festa popular i participativa que es remunta l'any 1321. Però qui fou aquesta santa de vida llegendària? El poc que en sabem, a través de les *Actes de Pau i Tecla* (s. II), és digne de pel·lícula, ja que, en aquell temps, les llegendes i les històries només podien presentar les dones com a predicadores i missioneres amb aparences novel·lesques.

Every year, on the 23rd of September we have the celebration of Saint Thecla, which is Tarragona's local festival par excellence and one of the richest and most popular lively traditions throughout Spain. It is a participative festival that dates back to 1321. But who was this Saint with a legendary life? The little information we know about her –through the *Acts of Paul and Thecla* (s. II), is worth a film, because at that time legends and stories could only present women as preachers and missionaries with novel-like appearances.

PARAULES CLAU:
Tarragona, llegenda, santa Tecla, etnopoètica

KEYWORDS:
Tarragona, legend, Saint Thecla, Ethnopoetics

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

C ada any, el 23 de setembre se celebra la festivitat de Santa Tecla, la festa major de Tarragona per excel·lència i una de les tradicions populars més riques i vives de tot l'estat espanyol. Una festa popular i participativa que es remunta a l'any 1321.

Però qui fou aquesta santa de vida llegendària? El poc que en sabem, a través de les *Actes de Pau i Tecla* (segle II),[1] és digne de pel·lícula, ja que, en aquell temps, les llegendes i les històries només podien presentar les dones com a predicadores i missioneres amb aparences novel·lesques.[2]

La llegenda és un relat que narra fets extraordinaris que s'insereixen en el sistema de creences de la comunitat que els explica.[3] Aquest tipus de manifestació etnopoètica té un fons real transformat per la tradició; per aquest motiu, és fàcil caure en el parany de pensar que allò que ens expliquen és cert. Dins del gènere de la llegenda, totes les narracions que s'expliquen i que tenen com a protagonista santa Tecla, les inclouríem en el grup de les llegendes del passat, ja que explica l'existència d'un ésser sobrenatural relacionat amb unes determinades creences religioses.[4] I encara podem aprofundir més parlant de llegendes sacres, on el caràcter sagrat dels protagonistes els dóna el poder de fer miracles.[5]

D'altra banda, la imatge d'aquesta santa ha anat canviant i s'ha adequat a la imatge de l'Església: la Tecla de les actes se'ns presenta innovadora i transgressora; la dels segles III i IV, deixarà de banda les funcions d'itinerància i apostolat per convertir-se en el model de la verge i màrtir. A partir del segle V, ja en època medieval i amb el cristianisme com a religió oficial, Tecla adquirirà una dimensió política que anirà lligada a un territori determinat, sobre el qual exercirà el seu patronatge.[6]

Així doncs, què hi ha de veritat en el que ens ha arribat de la vida i miracles de santa Tecla? És difícil de contestar. En les actes, història, llegenda i mite s'entrellacen. Es relaten les seves visions, els seus raptes i els seus viatges; se la presenta com la personificació de la doctrina predicada per sant Pau. No obstant, sembla com si la realitat es perdés en el laberint de la faula[7]. Aquest fet ha provocat que la transmissió oral de pares a fills hagi barrejat entre si els diferents suplicis o episodis de la vida de la santa. Tot i que no hi ha, doncs, una versió unànime i igual de la vida llegendària de la santa, s'intentarà fer una posada en comú mitjançant les actes i les versions més conegudes:

L'any 48, sant Pau i sant Bernabé arribaren a Iconi en el seu segon viatge missional. Pau predicava a casa d'un amic seu amb les portes obertes. Al davant, hi havia una casa rica, on vivia una noia que no es cansava d'escoltar les paraules de l'apòstol. Tecla, una noia de divuit anys d'Iconi (Àsia Menor), quedà extasiada escoltant la paraula de sant Pau i, en comptes de casar-se amb un home que ni estimava ni havia triat i quedar-se tancada a casa fent d'esposa i mare, decidí convertir-se, fer vot de castedat i seguir-lo en el seu peregrinatge. Però no ho tingué gens fàcil: el refús del matrimoni la posà en conflicte amb els valors socials i patriarcals de la seva època i societat.[8] Així doncs, la seva mare, alarmada per l'actitud de la seva filla, cridà al promès d'aquesta, el qual tampoc la pogué fer reaccionar. Finalment, la mare, Teòclia, i el seu promès, Tamiris, un dels homes més importants de la ciutat d'Iconi, denunciaren a sant Pau, acusant-lo falsament de fetiller. El condemnaren i se l'endugueren a la presó. Llavors, Tecla, per sortir de casa seva, hagué de donar les anelles d'or que rodejaven els seus braços al porter. Un cop a la presó, comprà al carceller amb un mirall de plata perquè la deixés entrar a veure el presoner, de qui seguia escoltant la paraula de Déu. L'amor de Tamiris es convertí en odi i la mare l'acusà i renegà d'ella per haver tacat l'honor de la família; sant Pau fou fuetejat i desterrat; per altra banda, a santa Tecla, la perseguiren i fou condemnada a morir cremada a petició de la seva mare.[9] Aquest és el primer suplici: santa Tecla fou martiritzada, però salvada, miraculosament, gràcies a un terratrèmol i una forta tempesta.

1. Van ser escrits durant la segona meitat del segle II, probablement abans de l'any 180. Del seu autor, poca cosa en sabem.

2. DIVERSOS AUTORS: *Sants de Catalunya*. Barcelona: Alta Fulla, 1989, p. 132.

3. ORIOL CARAZO, Carme: *Introducció a l'etnopoètica*. Valls: Cossetània, 2002, p. 69.

4. ORIOL CARAZO, Carme: *Introducció a l'etnopoètica*. Valls: Cossetània, 2002, p. 70.

5. ORIOL CARAZO, Carme: *Introducció a l'etnopoètica*. Valls: Cossetània, 2002, p. 70.

6. PIÑA SOLÉ, Anna Rosa: *Santa Tecla d'Iconi, més enllà de la llegenda*. Treball final de carrera, 2011, p. 71.

7. DIVERSOS AUTORS: *Año Cristiano*. Madrid: Ed. Catolica, 1966, p. 728.

8. DIVERSOS AUTORS: *Sants de Catalunya*. Barcelona: Alta Fulla, 1989, p. 132.

9. Hem de posar-nos en el context de l'època: si la conversió significa la ruptura familiar, el martiri representa la ruptura social. Tecla suposava un perill, ja que anava en contra de tot l'ordre establert.

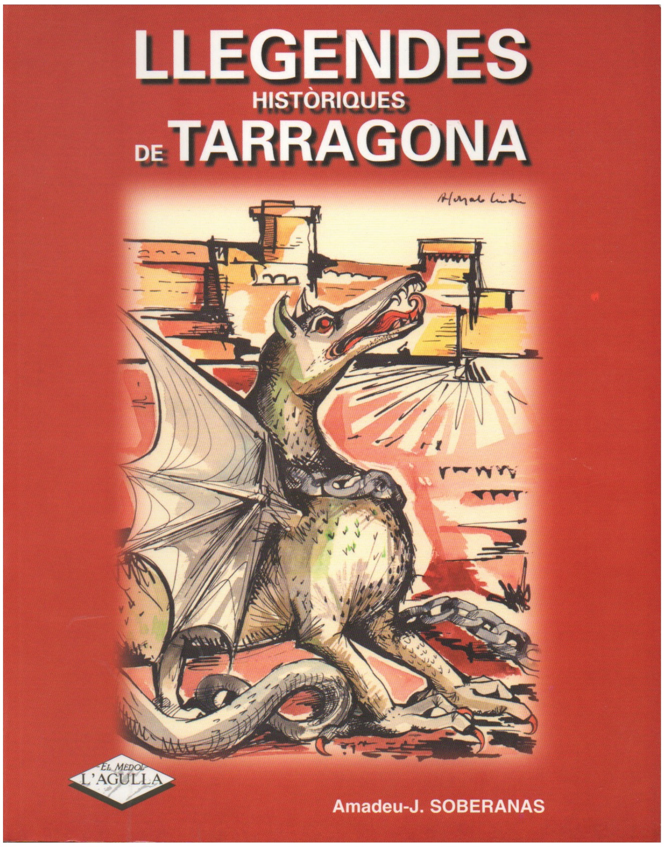
Després de tots aquests successos, decidí anar-se'n a Antioquia amb sant Pau,[10] on trobà una nova família en Trifònia, una dona rica d'Antioquia, i una comunitat de dones. Altre cop, però, hagué de superar obstacles: el jutge Alexandre, enamorat, la volgué prendre per força i Tecla es defensà; aquest fet, enutjà a Alexandre i, per aquest motiu, la féu jutjar. Fou condemnada a les feres per haver atacat un noble. La conduïren fins al circ i tragueren de les gàbies a diversos ossos, lleons i lleones; tot i que els animals estaven famèlics, en comptes de llançar-se sobre ella, començaren a menjar-se els uns als altres, sense fer ni cas a la protomàrtir. Llavors, el jutge ordenà que la tiressin a una piscina amb cocodrils i caimans. Conten que Tecla, al caure dins l'aigua, digué: «que aquesta aigua em serveixi de baptisme, en el nom del Pare, el Fill i l'Esperit Sant», batejant-se, d'aquesta manera, a ella mateixa. Tan sols haver acabat de pronunciar aquestes paraules, tots els animals ferotges moriren. Tecla es lliurà així d'un altre suplici, però el jutge no es donà per vençut i l'envià de nou al circ a veure si uns animals més terribles la devoraven; no cal dir que obtingué el mateix resultat que les anteriors vegades. Cansat, el prefecte ordenà que introduïssin en el cós una manada de toros, els quals abans de sortir havien estat sotmesos a tortures, com la de lligar els seus testicles amb cordes. Quan els animals entraren a la pista, llançaren a santa Tecla, lligada de peus i mans, des de les grades. Els toros no anaren cap a ella, sinó que es quedaren quiets, observant-la. Es narra, fins i tot, que li lleparen les ferides. Després d'aquests suplicis i veure com en sortia il·lesa de tots, la deixaren en llibertat.

Desitjosa de seguir l'apòstol Pau, malgrat les penúries, i amb ganes de predicar la paraula de Déu –se'ns diu que fins i tot arribà a tallar-se els cabells i vestir-se d'home– se n'anà a Mira i, després de quedar-se un temps amb sant Pau, aquest li encarregà difondre la Bona Nova. L'apòstol cregué que podia superar ella sola qualsevol obstacle, ja que Déu l'havia salvada de tots els martiris que l'hagueren dut a una mort segura. Marxà cap a Iconi i d'allà a Selèucia, on trià una vida autònoma dedicada a l'ensenyament i on morí abans de l'any 65.

Si interessa un final més impressionant, diu una llegenda que santa Tecla anava per la muntanya quan dos joves la volgueren assetjar. Abans que li fessin res, la protomàrtir pogué fugir corrent. Els dos fadrins la seguiren fins que, a punt d'atrapar-la, la terra s'obrí i engolí la santa, deixant a la vista tan sols el braç de la patrona de Tarragona. L'any 1321, el braç de santa Tecla, l'únic que quedava després de desaparèixer, fou traslladat d'Armènia a Tarragona.

No hi ha, com s'ha dit, una sola versió i trobem variacions entre unes i altres. En el llibre de Jacopo da Varazze o da Varagine, cone-

10. Segons el llibre *Sants de Catalunya*, amb qualitat d'evangelitzadora, fet poc probable si tenim en compte que sant Pau era bastant repropi davant la idea que les dones poguessin parlar en públic. Tertul·lià (160-220) escrigué en la seva obra *De Baptismo*: «I si algunes defensen els Fets, mal anomenats de Pau, i l'exemple de Tecla, per justificar el dret de la dona a ensenyar i a batejar, cal que sàpiguen que el prevere que a l'Àsia va escriure aquesta obra, com si fos de Pau, va acabar convicte i confés d'haver-ho fet per amor a l'Apòstol i va perdre la seva dignitat. Com pot semblar inclòs en la fe que Pau doné a la dona el poder d'ensenyar i de batejar, ell que mai no va permetre a les esposes que preguntessin en la comunitat eclesial? Digué: Com a totes les esglésies dels sants, que les dones callin a les assemblees; no els és permès de parlar-hi, si no que siguin submises com marca la Llei. Si es volen instruir sobre algun punt, Que ho preguntin a casa als propis marits.» (*De Baptismo*, 17, 4-5).

gut també en català com a Jaume de Voràgine, *Legenda Aurea*, se'ns diu que santa Tecla era muller de Zamir, per la qual cosa ja no seria verge, i no ens anomena enlloc a Tamiris.[11] El primer suplici tampoc és explicat igual i ens ha arribat també de la manera següent: Tecla fou llançada a la foguera, però es mantingué totalment il·lesa dins el foc, ja que sant Pau estava al costat resant per ella. Així doncs, la santa anà cap a ell i, immediatament, marxaren cap a Antioquia.

D'altres, els suplicis no segueixen el mateix ordre i, fins i tot, es diu que tots els martiris els van ocasionar en el mateix lloc. Se'ns narra que primer fou llançada a una fosa amb rèptils verinosos que la respectaren; la varen lligar entre dos bous i aquests perderen la seva força. La col·locaren sobre una pira per a cremar-la viva, però el foc s'apartà i cremà els botxins. Finalment, fou llençada als lleons, els quals lleparen les seves ferides i la feren sanejar.

Pel que fa al final de la santa, en el llibre *Legenda Aurea* se'ns conta que sant Pau i santa Tecla anaren a Selèucia i d'allí ella se'n tornà a Iconi, on el seu marit, Zamir, ja havia mort. Veient que la seva mare seguia acusant-la, es posà a viure amb un grup de donzelles en règim de comunitat, governant a les seves companyes.[12] I alguna variació també en l'explicació del perquè es conserva el braç de la patrona de Tarragona. S'explica que Tecla estava retirada a la vida espiritual en una cova d'Armènia donant consell a la gent que li demanava, quan els habitants de la zona l'acusaren de bruixeria i la volgueren matar. En arribar a la cova, caigueren tot de pedres perquè no la poguessin agafar, tapant la cova i deixant tan sols al descobert el braç de la santa. Fins i tot ens ha arribat que santa Tecla vingué a predicar la paraula de Déu aquí a Tarragona, juntament amb sant Pau. Algunes variacions de les llegendes són explicades d'una manera clara i entenedora per a un públic infantil i, per aquest motiu, han esdevingut més un conte que no pas una llegenda, que és un gènere del folklore narratiu dels adults.[13]

Finalment, la llegenda ens narra que la suposada[14] evangelització de sant Pau a Tarragona hi féu localitzar el culte a santa Tecla, ciutat de la qual esdevingué patrona i titular a la seva església. El seu culte hi és constatat des del segle XII.[15] Segons explica la llegenda, sant Pau predicava a Tarragona el segle I dC. Parlava als tarragonins de Jesús, Maria, de Déu... i de santa Tecla. De com es convertí al cristianisme, renuncià a la vida matrimonial refusant una vida acomodada i romangué verge. De com fou posada a prova i sortí il·lesa de tot gràcies a Déu. Es conta que sant Pau els digué: «fou la primera dona que es convertí al Déu veritable i fou també la primera que confessà la seva fe davant del martiri. Però Déu en premià la constància: en llançar-la a la foguera, el foc es dividí; els animals verinosos perderen el verí i els lleons de l'amfiteatre, en comptes de trossejar-la, li lleparen els peus».[16] Els tarragonins quedaren tan meravellats que

11. VORÁGINES, Santiago: *La leyenda dorada*. Madrid: Alianza, 1982, p. 908.

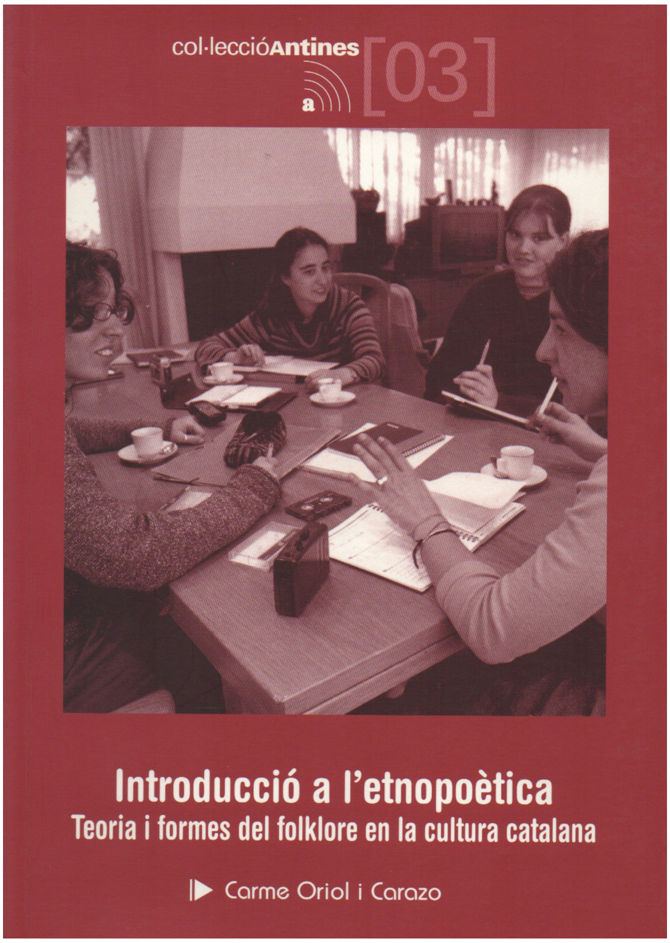
12. VORÁGINES, Santiago: *La leyenda dorada*. Madrid: Alianza, 1982, p. 908-909.

13. ORIOL CARAZO, Carme: *Introducció a l'etnopoètica*. Valls: Cossetània, 2002, p. 70.

14. Actualment els historiadors consideren molt poc probable que sant Pau visités la ciutat.

15. Enciclopèdia Catalana: http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0065369

16. SOBERANAS, Amadeu-J.: *Llegendes històriques de Tarragona*. Tarragona: El Mèdol, 2002, p. 50.

no deixaren que la història es perdés i l'anaren transmeten de pares a fills. Sant Pau, després de convertir els habitants de Tàrraco al cristianisme, se n'anà. Els tarragonins, seguidors de la paraula de Déu, aixecaren un temple a Tecla, la qual encara vivia, «al cap damunt del turó tarragoní, al costat del temple de Júpiter. Aquest temple subsisteix encara amb el nom de Santa Tecla la Vella».[17]

Encara trobem una llegenda més recent que transcorre a Tarragona: la «Bufetada de santa Tecla». Narra que l'any 1641 els francesos posaren setge a Tarragona, fruit de l'ambició del rei Lluís XIII, guerra encesa pel cardenal Richelieu. El general francès De la Motte assetjà la ciutat i Enrich de Leordes, comandant de la flota francesa, l'assetjà per mar.[18] Els tarragonins, sense saber què fer per aturar el setge, acudiren a l'advocada i defensora de la ciutat, per implorar protecció. Segons explica la llegenda, santa Tecla els la concedí, fet que provocà la retirada de les naus i les seves tropes.

Al cap de quatre anys, tornaren els francesos amb un atac encara més fort. Posaren de nou setge a la ciutat i obriren una escletxa en una de les muralles. Els tarragonins tornaren a demanar la intervenció a santa Tecla. Quan els francesos s'obriren pas per l'escletxa que havien obert a canonades, el capità s'aturà i es veié empès mur avall per una mà invisible: era santa Tecla que guardava la ciutat. No fou tan fàcil: el capità francès no es féu enrere i tornà a l'atac del front amb les seves tropes. La protomàrtir descarregà sobre les galtes del capità dels assetjadors una bufetada que el va fer rodar mur avall, mentre els altres assaltants fugien cames ajudeu-me. L'endemà al matí, les naus franceses, s'allunyaren mentre el temple catedralici era ple de fidels que donaven les gràcies a la Patrona de la ciutat.

Anna Rosa Piña Solé ha explicat per què santa Tecla va jugar un paper determinant en la restauració d'aquest territori com a seu episcopal en el segle XI: «En el projecte d'autonomia de l'Església catalana respecte de la jurisdicció eclesiàstica de Narbona, la introducció del culte a santa Tecla fou el suport ideològic que contribuí de forma decisiva a la restauració eclesiàstica de la seu de Tarragona, perquè fou capaç de motivar en una mateixa direcció els interessos dels pontífexs romans, la jerarquia eclesiàstica catalana i la casa comtal de Barcelona. Tarragona es va servir de la santa inventant un culte que es remuntava als temps dels apòstols i que, veritablement, mai abans havia existit. La translació del Braç de Santa Tecla des d'Armènia a Tarragona, el 19 de juny de l'any 1323, es féu coincidir amb la consagració del nou edifici catedralici. Tant en el transcurs del trasllat de les relíquies com en la seva arribada a la ciutat, es van produir un seguit de fets miraculosos als quals seguirien les hagiografies que van ajudar a arrelar la devoció popular de santa Tecla a la ciutat».[19]

Les llegendes ens han transmès una noia valenta que rep la missió de predicar la paraula de Déu. Es desprèn de les seves joies per

17. SOBERANAS, Amadeu-J.: *Llegendes històriques de Tarragona*. Tarragona: El Mèdol, 2002, p. 50.

18. VIRGILI SANROMÀ, JOSEP-PAU: *Llegendes i narracions de Tarragona*. Tarragona: Virgili, 1994, p. 43.

19. PIÑA SOLÉ, Anna Rosa: *Santa Tecla d'Iconi, més enllà de la llegenda*. Treball final de carrera, 2011, p. 66.

comprar el porter i el vigilant de la presó, es talla els cabells per seguir sant Pau i es vesteix amb una túnica d'home per retrobar-se amb Pau a Mira. Desobeeix la mare i el promès, conscient de què està travessant el límit que separa l'espai privat del públic. Després, quan a Antioquia és atacada per Alexandre, és ella mateixa qui defensa el seu honor provocant la vergonya en l'agressor. La força de la seva fe l'ajudarà durant el seguit de martiris davant els quals ella no s'acovardirà. Defensora dels seus principis, finalment Tecla es separa de sant Pau. I encara se'n pot dir més: quan creu que és a punt de morir, es permet batejar-se a si mateixa, un acte no admès en cap moment per l'Església. Així doncs, som davant d'una dona que en el segle I dC no admet més decisions que les pròpies, però sempre seguint a Déu.

Les dones de Cartago, a començaments del s. III, es referien a l'apòstol Tecla com si d'ella els vingués autoritat per ensenyar i batejar.[20] Maria Martinell diu que «el retrat de Tecla ens dóna força indicacions sobre el poder i l'autoritat que tenien les dones que anunciaven l'Evangeli dels inicis del cristianisme. Tecla ha esdevingut el model de dona cristiana que ensenya, predica i bateja […] Així, se'ns diu breument que Tecla va predicar la paraula de Déu, però no se cita cap dels seus discursos, mentre que se'ns transmeten diverses pregàries seves. Igualment, la veiem com es determina a batejar-se ella mateixa, però en els manuscrits que es conserven no queda cap rastre que suggereixi que va administrar el baptisme a d'altres».[21] Aquest aspecte de la seva vida, com s'ha dit al començament, va anar desapareixent fins a ser deixebla i seguidora de Pau. El fet de no ser esmentada en el Nou Testament i tenir com a text més antic un apòcrif del s. II dC tampoc ens ajuda, tot i que fou la difusió d'aquestes actes el que la féu popular a tota la cristiandat.

D'aquesta manera, la vida de santa Tecla està lligada amb un ampli ventall d'històries que parteixen d'un nucli històric on s'han anat afegint episodis imaginatius. Tan sols queda desitjar que durant anys gaudeixin de popularitat i romanguin en la memòria dels tarragonins.

BRIGID AMORÓS ÒDENA
Universitat Rovira i Virgili

20. DIVERSOS AUTORS: *Sants de Catalunya*. Barcelona: Alta Fulla, 1989, p. 132.

21. DIVERSOS AUTORS: *Sants de Catalunya*. Barcelona: Alta Fulla, 1989, p. 132-133.

Bibliografia

DIVERSOS AUTORS: *Año Cristiano*. Madrid: Ed. Catolica, 1966.

DIVERSOS AUTORS: *Sants de Catalunya*. Barcelona: Alta Fulla, 1989.

ENCICLOPÈDIA CATALANA: <http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0065369> [data de consulta: juliol 2012]

ORIOL CARAZO, Carme: *Introducció a l'etnopoètica*. Valls: Cossetània, 2002.

ORIOL CARAZO, Carme: *El patrimoni oral a les comarques de Tarragona*. Amb la col·laboració de Txell GRANADOS i Emili SAMPER. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2005.

PIÑA SOLÉ, Anna Rosa: *Santa Tecla d'Iconi, més enllà de la llegenda*. Treball final de carrera, 2011: <http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/6443/1/apinasTFC0111.pdf> [data de consulta: juliol 2012]

SOBERANAS, Amadeu-J.: *Llegendes històriques de Tarragona*. Tarragona: El Mèdol, 2002.

VIRGILI SANROMÀ, Josep-Pau: *Llegendes i narracions de Tarragona*. Tarragona: Virgili, 1994.

VORÁGINES, Santiago: *La leyenda dorada*. Madrid: Alianza, 1982.

Santa Tecla i el rei Pere el Cerimoniós

Eduard Juncosa Bonet

A finals del segle xv, Gauberto Fabricio de Vagad narrava una llegenda centrada en l'aparició de santa Tecla al rei Pere IV d'Aragó, tot just abans de la seva mort, reclamant-li mitjançant una forta bufetada, la devolució del patrimoni que va usurpar de la jurisdicció temporal que els arquebisbes de Tarragona tenien sobre la ciutat i el Camp. A més a més de ser un destacat exemple del punt àlgid de las confrontacions entre el poder civil i l'eclesiàstic per a obtenir el control del territori, es tracta d'un text el principal interès del qual resideix en la demostrable i ininterrompuda transmissió des de l'ocàs de l'Edat Mitjana fins als nostres dies.

In the late fifteenth century, Gauberto Fabricio de Vagad wrote a legend on the apparition of Saint Thecla to King Peter IV of Aragon, right before his death. Giving the King a slap in the face, the Saint demanded the restitution of the patrimony that the King had seized from the archbishop of Tarragona's temporal jurisdiction over the city and its hinterland. The analysis of Vagad's chronicle is enlightening because it reflects the climax of the confrontations between civil and ecclesiastical powers in order to take control of the territory. Furthermore, this research allows me to demonstrate the legend's uninterrupted transmission from the late Middle Ages up until today.

PARAULES CLAU:
Tarragona, santa Tecla, Pere IV d'Aragó, poder eclesiàstic, jurisdicció

KEYWORDS:
Tarragona, Saint Thecla, Peter IV of Aragon , Ecclesiastical power, Jurisdiction

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

> **«Y assí, por la misma patrona sancta Tecla, fue tan crudamente abofeteado, que dentro de quatro días murió»**
>
> **Vagad, *Crónica de Aragón*, 1899, fol. CLII**

A mitjan segle passat,[1] el filòleg i bibliògraf Amadeu-Jesús Soberanas i Lleó va prendre l'encomiable decisió de salvar de l'oblit tot un seguit de llegendes històriques de temàtica tarragonina entre les quals recollí la versió més pròxima a la tradició oral i romàntica del relat de «l'últim somni del rei Cerimoniós».[2]

L'origen del text es remunta, com a mínim, a finals del Quatre-cents, quan el cronista aragonès, Gauberto Fabricio de Vagad, l'incloïa entre els folis de la seva *Crónica de Aragón*.[3] L'autor partia d'unes notícies prèvies vinculades a les prèdiques de sant Vicent Ferrer, difícils de documentar, però que ens serveixen per demostrar que l'episodi de santa Tecla i el rei Pere es va difondre ràpidament i de forma gairebé coetània.

Ambdues versions són distants, no només pel que fa al temps que les separa, sinó també, i sobretot, pel contingut, puix que, tot i que l'esquelet fonamental de la narració es manté invariable, els detalls de la història original es van anar perdent eclipsats i transformats per la fantasia.

La importància de la llegenda que ens ocupa és cabdal ja que va ser utilitzada al llarg dels segles per l'Església de Tarragona amb l'objectiu de demostrar i defensar els seus drets temporals sobre el territori, tal i com la *Donatio Constantini* serví al papat durant gran part de l'Edat Mitjana.

El context en què s'inscriu el relat es correspon amb els darrers dies de vida del rei «Pere terç» –a primers de l'any 1387–, quan feia quelcom més d'una dècada que les tensions entre la monarquia i l'Església de Tarragona havien assolit el seu punt àlgid.

Per tal d'emmarcar adequadament el conflicte, cal recordar que el domini jurisdiccional de la ciutat i el Camp tarragoní era compartit –des de les concòrdies *Ad notitiam* (1151) i *Ad perennem* (1173)– entre els dos principals poders de la Corona catalanoaragonesa, fet que comportà la creació d'un cosenyoriu tan particular i complex com interessant. La inicial col·laboració entre els coprínceps va donar pas a tensions constants quan l'amenaça sarraïna s'havia esvaït i les necessitats econòmiques de la Corona van esdevenir cada cop més urgents. Així doncs, des dels anys centrals del segle XIV, es va endegar una clara competició entre el rei Pere i l'arquebisbe Pere de Clasquerí –qui, a més de ser amic personal del monarca, n'era el seu canceller– per a fer-se amb el domini exclusiu de la ciutat, tot deixant enrere la doble jurisdicció.

El rei, gelós de la seva autoritat i conscient de la preeminència gairebé omnímoda que la mitra exercia sobre els espais compartits, va centrar la seva actuació en la provocació i la recuperació de les seves prerrogatives fins que el prelat, sentint-se ofès i vexat, decidí anar-se'n a Avinyó amb la intenció d'obtenir l'empara del papa. De retorn a Tarragona, l'arquebisbe morí i la seu tarragonina restà vacant durant set anys, els quals varen ser utilitzats pel sobirà per tal de materialitzar les seves intencions.

Les diverses estratègies empreses van donar els seus fruits i la pròpia ciutat, dotada d'unes institucions representatives cada cop més madures, va bascular a favor de la causa reial, tot i que això suposés l'enfrontament directe amb una part important del capítol catedralici. Les lluites de bàndols i parcialitats van fer-se cada cop més intenses, però la batalla semblava estar controlada pel longeu monarca i la seva quarta muller, Sibil·la de Fortià.

Malgrat tot, explica la llegenda que, quan estava a punt de morir, santa Tecla es va aparèixer al monarca per reclamar-li, amb una forta bufetada, la devolució del patrimoni usurpat. Fou llavors quan el Rei del Punyalet va ordenar la redacció d'un codicil que exigia als seus fills —els futurs Joan I el Caçador i Martí I l'Humà— la devolució de les regalies, dominis i rendes a l'Església de Tarragona.

Un cop presentat el marc històric on s'ubica la narració, considero interessant transcriure'n la versió més antiga coneguda, tot cedint la paraula al cronista Vagad:[4]

Tanto fue a la postre el amor, que le tovo el rey don Pedro a la reyna, que la truxo a Çaragoça, y ahí la fizo coronar por reyna de sus reynos, y con tan creçida, magnífica, y fiesta excellente, y más quiçá que si fuera fija de rey, bolvió después en Catalueña, y quexándole ya la pesada, marchita y doliente vejez, mandó llamar los famosos médicos de sus tierras, y quiso dellos saber dónde podría más sano vivir essos pocos años, que le quedavan de vida; fuele respondido que no havía ciudad en toda Catalaeña, más conforme, provechosa y conveniente para su edad, y salud, que la ciudad de Tarragona. Escogió de asentar en ella, y morar toda su vida ahí, mas de que supo que era de la yglesia, pesóle mucho dello, porque él no deliberava de vivir, ni fazer asiento salvo en ciudad, en que él podiesse mandar.

1. Aquest article és la traducció al català i en versió resumida del text publicat a la revista *En la España Medieval*, vol. 33 (2010), pàgs. 75-95, sota el títol: «La bofetada de santa Tecla al rey Pedro el Ceremonioso: el reflejo legendario de las luchas por el control jurisdiccional de Tarragona» <http://revistas.ucm.es/index.php/ELEM/article/view/ELEM1010110075A/21129> o <http://eprints.ucm.es/12510/>.

2. L'obra en qüestió es titulà *Leyendas históricas de Tarragona* i fou publicada per l'Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV el 1965. Ara fa una dècada, va ser reeditada, traduïda per Jordi Tous i Vallvè, amb un interessant pròleg del Dr. Pere Anguera i Nolla (El Mèdol, 2002), la lectura del qual permet conèixer fins a quin punt es va convertir en una obra polèmica i perseguida. Pel que fa al text que ens interessa, es publicà, en la seva primera edició, entre les pàgines 64-69 amb el títol: «El último sueño del rey ceremonioso», tot i que la llegenda també es coneix com «La bofetada al rey Pedro el Ceremonioso».

3. Gauberto Fabricio de Vagad: *Crónica de Aragón [Famosa y esclareçida Corónica de los muy altos y muy poderosos príncipes y cristianíssimos reyes del siempre constante y fidelíssimo reyno de Aragón]*, Zaragoza, 1499, fols. CXLVIIr.-CXLVIIIv. (La consulta de l'incunable es pot realitzar a la Biblioteca Histórica Marqués de Valdecilla-UCM [BH INC FL-108] o a partir del facsímil que van promoure les Corts d'Aragó l'any 1996).

4. L'anàlisi històrica de cadascun dels fets i personatges que apareixen citats a la llegenda es pot llegir a l'article publicat a *En la España Medieval...*, pàgs. 82-86.

Detall de la portada del *Triunfo milagroso de la omnipotencia, en la vida, martyrios, y milagros de la esclarecida virgen, e invicta prothomártyr de las mugeres, Santa Tecla*, Barcelona, 1697.

Hovo de consejo, que diesse otra ciudad a la yglesia, con tantos vasallos, tierras, y renta, y podría entonces cumplir su desseo. Mas los del cabildo de Tarragona pretendían no poderse, por ellos fazerse, que sólo el papa, que es cabeça de la yglesia puede agenar, por mayor bien de aquélla destrocar, y alterar las tales possessiones. Y como entonce no hoviesse papa, que la yglesia estava en scisma, y los unos seguían un papa, los otros otro, y el rey don Pedro a ninguno, fallecía quien tal podiesse fazer.

Andando estas diferencias, descubrióse un medio, por el camarero de la yglesia mayor, que llamavan mossen Bernad Pujol, para el rey cumplir lo que él desseava. Y a la verdad el medio era más sospechoso, que razonable, ni asaz cumplidero, porque venía en daño y disfavor del cabildo, en gran prejuyzio del prior de la yglesia, que el movedor del partido entrava en el fecho con el favor de la reyna, y como pariente de aquélla, y reclamavan los más que la conclusión fuesse más dañosa, que de provecho. Tratava el camarero, por medio de la reyna, que declarasse una vez el rey, que el preboste o prior de la yglesia, que llamavan don Guillén de Cumbis, que regía entonces toda la tierra de Tarragona, y patrimonio de aquélla, como quasi logarteniente, successor, o síndico del mismo arçobispo, porque vagava entonce el arçobispado, por muerte del reverendíssimo señor don Pedro de Clasquerín; y aquél vagando, bolvía el regimiento y governación de aquél (según las constituciones de Tarragona) al prior de la Seo. Quería el camarero que el rey declarasse (como antes deximos) que el prior era tan viejo que no era para regir, porque declarando ser inábile, bolvía el regimiento, por defecto del prior al mismo camarero. Y entrando el camarero en el mando tenía ya ofrecido al rey, que faría lo que el rey mandasse, tanto que el rey fiziesse la enmienda, que ofrecía fazer. El rey entonce, por cumplir su desseo mandó citar los canónigos de la yglesia, porque por las deposiciones de aquellos podiesse proceder contra el prior, y poner en el regimiento al camarero, que él tenía por suyo; los canónigos entonce, por desviar esse daño, y ahún por no dar logar al prejuyzio de sus esenciones, respondieron a los aguaziles del rey, que los citavan para ante el rey, y a comparecer en su corte, que no era el rey suficiente, ni juez idóneo para en essa causa; ni eran ellos tenidos comparecer ante el rey, y que esentos eran, y ningún secular los podía sobre tal causa citar, ni mucho menos juzgar, y dar contra ellos sentencia.

El rey no curó desto, mas procedió contra ellos, y después de los haver por tres veces amonestado que pareciessen ante él, porque no parecieron haviéndolos por contumaces, llamó otros testigos, y por las desposiciones de aquellos declaró ser inábile para regir el preboste, y aquél desechado y privado del oficio, embió sus aguaziles con su processo, y provisiones para poner en possessión del regimiento de Tarragona al memorado camarero, a lo qual porque no quisieron los canónigos obedecer, ni los vasallos del campo de Tarragona, declarólos el rey por rebeldes, y traydores, y mandó guerrear la tierra, como tierra de rebeldes, y confiscó todos los bienes para sus cofres reales. Y para fazer la essecución de la guerra, sacó gente de Villafranca de Penedés, de Montblanque, de toda essa tierra, y enbió por capitán con poder y autoridad bastante, al noble cavallero mossèn Bernad de Villa de Mayn; y aquél con gente de armas corrió todo el campo, y començó fazer la guerra, como contra enemigos del rey, fasta çercar a Constantina, Rindons, Valles, y otros gruessos logares, y destruyó, robó, taló, y estragó gran parte del campo.

Los canónigos entonce por atajar tanto daño, y remediar su perdimiento, fueron por mar a Barçelona, y el prior de Cumbis con ellos. Y porque no los quería ni ahún oyr el rey don Pedro, mas tratar como a rebeldes, y enemigos de su corona, que de veynte y seys de Otubre, fasta veynte y quatro de Noviembre no podieron haver audiencia del rey. Hovieron su consejo, y aquél bien discutido, y asaz esaminado, fue por todos deliberado, que pues el mundo, y la gente de aquél les negava la justicia, que recurriessen a Dios, y que Él remediaría, y fecha una discreta suplicaçión, y toda fundada en el derecho divino, y humano sobre la tan justa y tan honesta causa, la qual compuso un secretario bien sabido, y discreto del preboste de Cumbis, que llamavan Pero Murel, en la qual en fin concluyan, que pues de justicia no les quería su alteza proveer ni ahún dava logar que fuessen oydos, que falleciendo lo humano, recurrían a lo divino, y que le citavan de aquí adelante a falta de otro remedio para ante el juez de todos, que es Dios Nuestro Señor, para que dentro sesenta días hoviesse de comparecer ante la divina magestad, a dar cuenta, y razón de la tanta destrución y daño que en el patrimonio de Cristo, y de su martyr sancta Tecla mandara el rey fazer.

Recebida la suplicación, y leyda el rey dio vozes, y llamó los aguaziles por fazer luego essecución en ellos, mas cuatro de su consejo, que estavan ya prevenidos, y bien del fechos informados, por el prior y los otros canónigos, que fueron el señor de Anglesola, el señor de Milarcampo, don Ugo de Çervellón, y mossén Pere Dezvalls, se atravessaron en las nuevas, y dixeron al rey: –¿Qué es esto señor que manda vuestra alteza fazer? El rey a vozes respondió y dixo: –¡Mirad que os vala Dios! ¡Mirad qué atrevimiento de gente, que cinquenta años ha que rijo, y nunca fallé quien tal me dixiesse! ¡Para delante de la divina magestad me han citado, que tenga de compareçer, y dentro dos meses! ¿Oystes nunca tal? Dixieron sus cavalleros: –Señor, guardaos de tomar con Dios, y fuyd de su yra, que todos estos son eclesiásticos, y varones de honor, y no piden sino que los oyays. –¡Venga pues!, dixo el rey. En entrando ante el rey, y en preguntarles con alguna saña qué es lo que querían, enmudecieron todos, salvo el official mossèn Bernad de sant Dionisio, que le respondió y le dixo: –Señor, que nos quexamos con gran dolor, porque mandays destruyr el patrimonio de Cristo, y de la yglesia de sancta Tecla. Dixo entonce el rey: –Ora dexemos de fablar en aquesto, que el officio de la missa se comiença, y destorbays a los cantores; volvéos para vísperas, y entonces os oyré. Bolvieron, y el rey les dixo: –Yo quiero a Tarragona, y quiero fazeros cumplida emienda por ella. Respondieron ellos, que no tenían tal poder, ni se podía sin el papa tal destroque por el cabildo fazer. Replicó el rey: –Ya sé yo que no lo podeys vosotros fazer, mas fazed alomenos lo que es en vosotros, que desso seré contento, que de lo al, yo me averné con los que lo han de fazer, que son los papas (que el uno estava a Roma, y el otro en Aviñón, y el rey no seguía ninguno). Dixeron ellos, que se diesse orden, como ellos sin culpa cumpliessen lo que de justicia podiessen fazer, y serían contentos. Conçertáronse a la postre desta manera: que fueron puestos por árbitros, por la parte del rey, don Pedro de Val, thesorero del rey, y don Beringuel de Avella, para fazer más cumplidamente la emienda por la ciudad, que el rey la ciudad sola quería; y por parte del prior y cabildo, don Pedro de Requesenes, obispo de Lérida, y mossèn Simón de Monteolivo, sacristán de Tarragona. Sobrevino mossèn Bernad de Ponte, doctor en cánones a Tarragona, y començaron a deslindar, y medir los términos de la ciudad.

Llegaron en este medio las fiestas de Navidad, y paráronse todos. Siguióse adelante que la noche misma del día de la circunçisión, el rey despertó, y començó de dar vozes. Llegaron los pages, y dixeron: –¿Qué es lo que manda su alteza? Dixo el rey: –¡Que me llamen los médicos, luego que ferido soy muy gravemente de una gran bofetada, que una donzella resplandeciente, y fermosa me dio en este punto, y no entiendo poder escapar tan lastimado, perdido, y tan malo me siento! Y súbito le recreçieron calenturas mortales. Vinieron los médicos, y juzgaron las fiebres ser muy peligrosas. Mandaron llamar los padres de confessión, y teniendo por dicho, que fuesse divina vengança, y que fuesse la donzella la misma sancta Tecla, en cuyo patrimonio, que es la yglesia de Tarragona, el rey pusiera las manos, y destruyera grande parte, a consejo de letrados, y de los mismos padres de penitencia, por emienda, y satisfación del sacrilegio que fiziera, fizo un codicilo, y mandó por aquél, que lo primero, que el primogénito y sucessor suyo fiziesse, que antes de tomar la possessión de los reynos restituyesse a la yglesia de Tarragona todo lo que de justicia, derecho, y razón se fallasse dever restituyr, por los daños y menoscabos, por él, y por los suyos fecho. Y recebidos después con arrepentimiento, y gran devoción los sacramentos de la yglesia encomendó su espíritu a nuestro señor, y tres días andados después de la bofetada, que fue a quatro del mes de Enero, quarenta y un días después de presentada la citación, que a vynte y quatro de Noviembre se presentó y a los quatro de Enero finó. Año de mil trezientos ochenta y siente, él fue a dar cuenta en la corte del cielo, al soberano, y eterno juez de los reyes. Las honrras se fizieron muy alta, y magníficamente, y el cuerpo fue a la postre levado a Pobled, y con grande y subida solepnidad en él sepultado.»

La història de santa Tecla i el rei Pere va ser difosa al llarg dels segles, des de l'ocàs medieval fins als nostres dies gràcies a autors tan notoris com: Jerónimo Zurita i Pedro de Ribadeneyra (s. XVI), Antoni Vicenç Domènech, Francesc Vertamon i Pedro Abarca (s. XVII), Narcís Feliu de la Penya i Llorenç Ribes (s. XVIII), Antoni de Bofarull i Pablo Piferrer (s. XIX), o Amadeu-J. Soberanas (s. XX).[5]

L'esperit dels diversos temps i la imaginació de cadascuna de les plomes citades van anar cisellant el text original, desdibuixant la història i afegint nous ingredients, gràcies als quals, fins fa ben poc, la llegenda de la bufetada de santa Tecla al rei Pere encara s'explicava als xiquets i xiquetes dels nostres pobles al caliu d'una llar de foc.

EDUARD JUNCOSA BONET
Universidad Complutense de Madrid

5. Vegi's l'apèndix documental de l'article citat (pàgs. 89-94), on es recullen els fragments de cadascun dels autors esmentats i les seves particulars versions de la llegenda.

El culte a santa Tecla a la Tarragona del segle XIII: ASPÀRRECH DE LA BARCA I EL FRONTAL DE MARBRE

Maria Antònia Alsina Alsina

En l'article s'estudia l'obra que més contribuí a la materialització, consolidació i difusió de la devoció i el culte a santa Tecla a la catedral de Tarragona. Es tracta del frontal de marbre situat a l'absis central, on apareixen diverses escenes del martiri de la santa. S'atribueix l'encàrrec de l'obra a l'arquebisbe Aspàrrech de la Barca.

In this article we study the work that contributed the most to the materialization, consolidation and spreading of the devotion to Saint Thecla in the Cathedral of Tarragona. This work is the front marble in the central apse, which displays different scenes of Saint Thecla's martyrdom. This work commission is attributed to the Archbishop Aspàrrech de la Barca.

PARAULES CLAU:
catedral de Tarragona,
frontal de marbre,
Aspàrrech de la Barca,
santa Tecla

KEYWORDS:
Tarragona Cathedral,
front marble,
Aspàrrech de la Barca,
Saint Thecla

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

Al llarg del segle XIII es troben testimonis que fan referència al culte a santa Tecla a la catedral de Tarragona de la mà dels arquebisbes Aspàrrech de la Barca (1215-1233), Pere d'Albalat (1237-1251) i Bernat d'Olivella (1272-1287).

A continuació s'estudia l'obra que més contribuí a la difusió de la devoció a santa Tecla a la catedral de Tarragona i que s'atribueix a l'arquebisbe Aspàrrech de la Barca. Es tracta del frontal de marbre situat a l'absis central de la catedral, dedicat a les diferents escenes dels martiris de santa Tecla, com a eina de consolidació i materialització del culte a la santa a la capital de la tarraconense.

Aspàrrech de la Barca, natural de Montpeller, estava emparentat amb la reina Maria, mare de Jaume I.[1] Personatge culte i molt ben relacionat, probablement tingué coneixement directe de la fortuna literària creada a l'entorn de santa Tecla, a partir de la donació a la Catedral de Tarragona d'un *Martirologium* de la santa, text basat en la compilació de tots els màrtirs i sants de l'Església Catòlica ordenats segons la data de celebració de les seves festes.[2] Seria possible pensar que els textos literaris referents a santa Tecla existents a la Catedral en aquest moment provenien de la canònica agustiniana de sant Miquel d'Escornalbou, centre que en origen estava sota la responsabilitat directa de la canònica de Tarragona i posteriorment dels seus arquebisbes, i que posseïa un *Martirologium Usuardi* datat entre 1196 i 1200.[3] És important ressaltar que Usuard fou un monjo benedictí que morí l'any 875 i que elaborà una adaptació del *Martirologium* d'Adó, bisbe del Delfinat de Vienne que visqué durant els anys 799 i 87, a partir de l'obra de Beda el Venerable, monjo i erudit benedictí que visqué entre els anys 672 - 735.

No es pot deixar de banda, que l'origen de la difusió de la fortuna literària de santa Tecla a l'Orient i Occident cristià es deu al text de les *Actæ Pauli et Teclæ* datades al segle II i recuperades per Basili de Selèucia, bisbe de la dita ciutat al llarg del segle V, en el que s'hi expliquen els fets de l'Apòstol sant Pau i la seva deixeble Tecla d'Iconi .

A partir de les *Actæ Pauli et Teclæ*, Johan Rossenbach (tipògraf d'origen alemany que esdevingué l'impressor de major rellevància del territori català a finals del segle XV – inicis del segle XVI) imprimí un *Breviarium*, llibre que recull la litúrgia de les hores, per a la Catedral de Tarragona entre els anys 1499 i 1523, en el qual s'hi incorporà íntegrament el text d'Adó, i que segons afirma Serra i Vilaró, l'exemplar original d'aquest *Breviarium* es podria datar al segle XIII, moment en que es completà amb dos *libelli*.[4] Fou durant l'any 1524 que fou imprès a Barcelona un *Flos Sanctorum: manuscrit e corregit: e afegit moltes altres vides de Sancts e Sanctes ab la Passió de Nostre Redemptor Jhesús*, a partir de l'obra d'Usuard, traduïda al català i datada del segle XIII.[5]

La fortuna literària de santa Tecla i la seva propagació a la Catedral es materialitzà en el frontal de marbre que es pot pensar que el 21 de desembre de 1220 estava realitzat, ja que en aquest moment l'arquebisbe feu una donació a favor del Priorat Cartoixà d'Scala Dei amb la condició que la dita cartoixa mantingués obligatòriament encesa una làmpada a l'església dedicada a santa Tecla, en la qual s'hi hauria de trobar l'altar amb les escenes del martiri a la santa.[6]

Per tal de comprendre amb exactitud l'assimilació d'aquesta tradició, es proposa la identificació de cadascuna de les escenes del frontal amb l'episodi corresponent de les *Actæ Pauli et Teclæ*. En el requadre superior esquerre s'hi desenvolupa l'episodi en que Teoclea, mare de Tecla, mostra a Tamíride, promès d'aquesta, com la noia està abocada a la finestra per tal d'escoltar les paraules de Pau. Darrera de Tamíride s'hi pot apreciar com l'acompanyen diferents familiars per tal de conèixer Tecla.

> «[...] *Quæ cum a fenestra minime recederet, his rebus intenta quæ supra memoratæ sunt, mater eius misit ad Tamirum accersiens eum. At ille gaudens advenit, quasi iam eam ad nuptias accepturus. Quique interrogavit: Ubi est mea Thecla, ut illam videam? Theoclia vero Tamiro dixit: Novum tibi spectaculum, Tamire, dictura sum. Dies enim sunt tres et noctes tres, ex quo Thecla ab hac fenestra non recedit, neque ad manducandum neque ad bibendum; quasi ad epulas intenta, ita adheret viro cuidam peregrino seductori et varia ac vana verba loquenti, ut etiam mirum sit quomodo talis pudica virgo tam saevissime af-*

1. Villanueva, J., *Viage literario á las iglesias de España*, vols. XIX – XX. Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia. 1851. pp. 176 – 177.

2. Olives, S., *La Iconografía de Santa Tecla* a *Boletín Arqueológico*, any LII, època IV. Tarragona. 1952. pp. 113 – 136.

3. Sutherland, B; Gros dels Sants, M., *El Necrologi de sant Miquel d'Escornalbou* a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, num.13. 2005. pp. 297 – 307.

4. Serra Vilaró, J., *Fructuós, Auguri i Eulogi. Màrtirs sants de Tarragona*, Tarragona: Tallers Tipogràfics Societat de Torres & Virgili. 1936. pp. 259 – 260.

5. Misser, J., *El Libro de Santa Tecla*. Barcelona: Arquebisbat de Barcelona. 1977. pp. 73- 80.

6. Sanç Capdevila, F., *La Seu de Tarragona*, Barcelona: Biblioteca Balmes. 1935. pp.14.

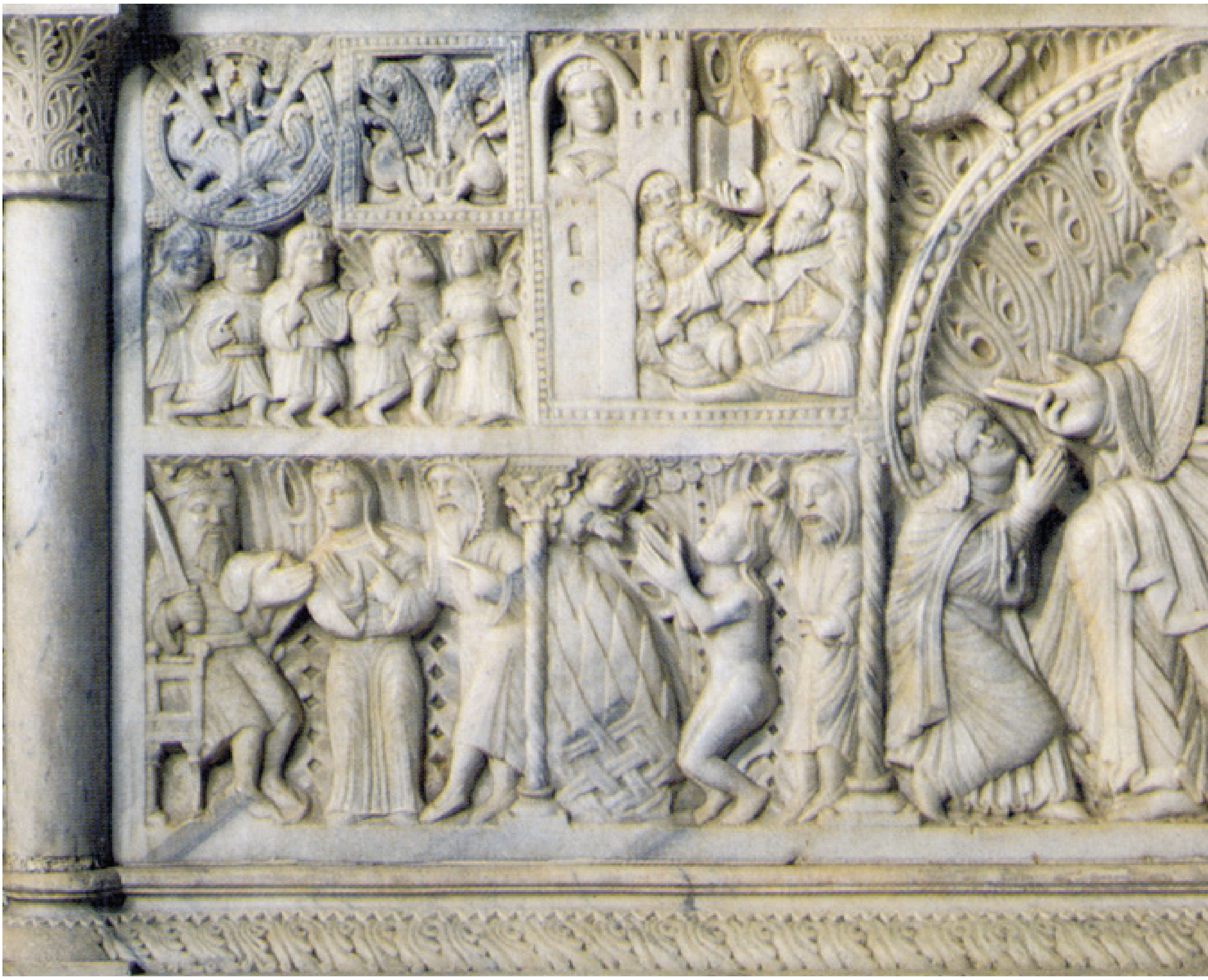

Foto Mª Antònia Alsina Alsina/ © Capítol de la Catedral de Tarragona.

fligatur... Thecla velut aranea in tela devincta eius verbis, est capta vano desiderio et nova passione attonita[...]» [7]

El segon relleu superior esquerre mostra com santa Tecla escolta sant Pau des d'una estança de casa seva, tot i que no li pot veure el rostre. Mentrestant, l'Apòstol desenvolupa la tasca d'evangelització dels membres de la casa d'Onesífor, els quals estan agenollats als seus peus.

«[...]*Hæc igitur Paulo per totam noctem prædicante in media ecclesia, hoc est in domo Onesifori, virgo quædam nomine Thecla Theocliæ filia, Tamiro desponsata, sedens ad fenestram quae erat iuxta domum Onesifori audiebat die et nocte orationis sermonem, ab eademque fenestra minime recedebat, sed filie et affectu maximo ducebatur. Videbat etiam quamplures mulieres introeventes ad Paulum et cupiebat ipsa quoque ut his digna esset quo audiret Pauli sermonem. Necque enim effigiem eius viderat, sed tantum sermone audiebat*[...]»[8]

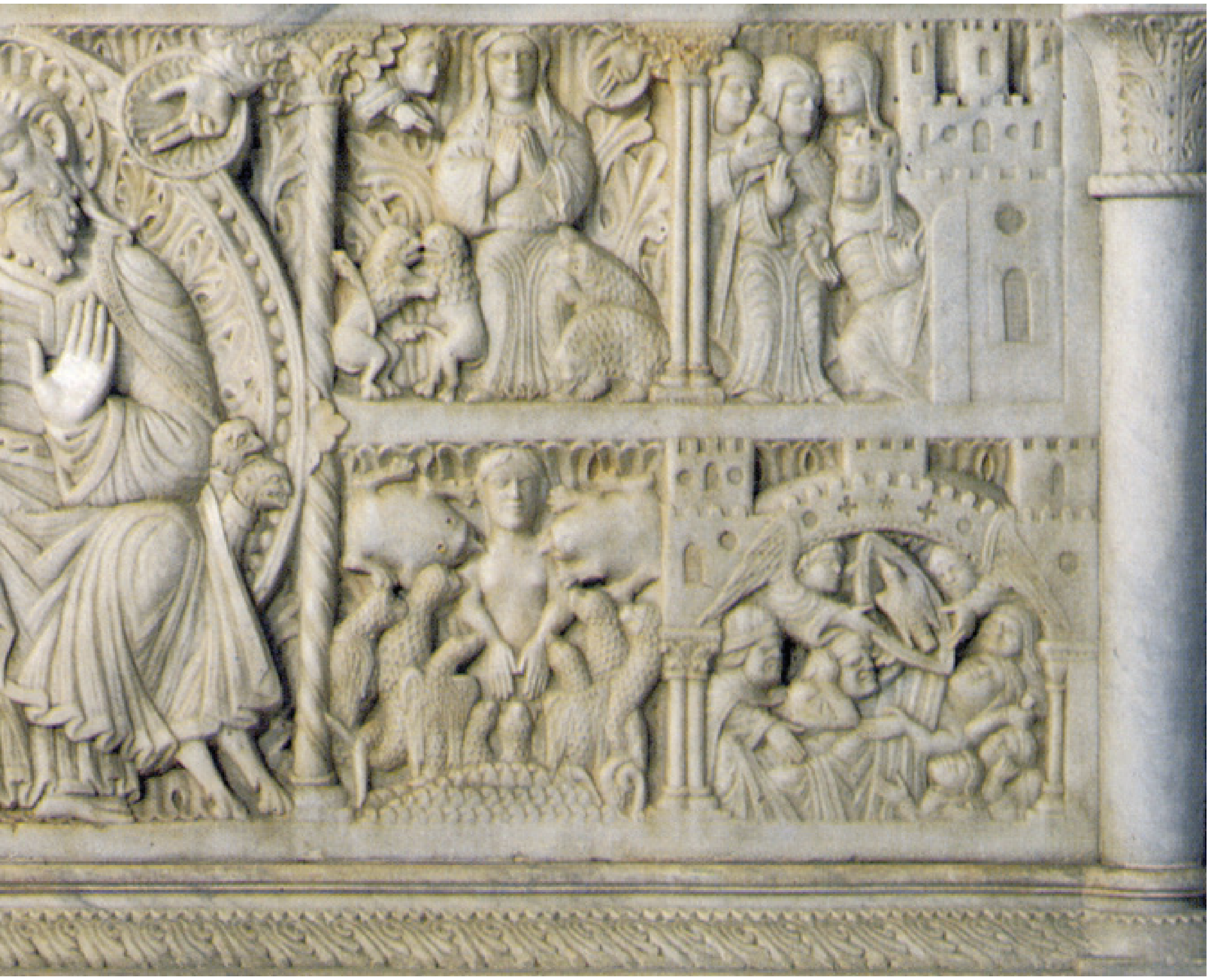
Apreciant les diferents escenes i el marcat detallisme que aquestes ofereixen, es pot dilucidar que la font literària que se seguí per tal d'elaborar el frontal de marbre no fou únicament i exclusiva el *Martirologium* d'Adó, ja que omet aquest episodi, malgrat especificar que la santa escoltava de manera embadalida les paraules de l'Apòstol.[9]

En el primer requadre inferior esquerre s'hi mostra com santa Tecla és portada davant de Cestili, governador d'Iconi, ja que Te-

7. Vouaux, L (ed.)., *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913.VIII- IX.

8. Vouaux, L (ed.)., *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913. VI – VII.

9. Olives, S., *La Iconografía de Santa Tecla* a *Boletín Arqueológico*, any LII, època IV. Tarragona. 1952. pp. 128 – 135.

oclea acusà la seva filla de no voler casar-se amb el jove Tamíride per fer-se adepte al cristianisme i practicar el principi de virginitat i castedat.

«[...]*Theclam etiam accersiri praæcepit. At illa cum gaudio ibat exultans. Cum autem audiret eum proconsul in suis iustis operibus et consilium caperet. Theclam advocavit dicens: Quare nubere non vis secumdum Iconiorum legem? Illa autem stabat intuens Paulum. Qua tacente ac responsum minime dante, Theoclia mater eius vociferans dixit: Adure, adure innuptam in medio theatro, ut omnes feminæ ab isto instructæ metuant talia cogitare*[...]»[10]

El següent requadre mostra el martiri de santa Tecla a la pira de foc, episodi en el que la verge s'encomanà a sant Pau, el qual es mostrà a la jove màrtir prenent la forma de Jesucrist i la pujà al cel, ja que tal i com apuntà Orígenes, autor considerat un dels Pares de l'Església que visqué entre el 185 i el 254, «*El Verb pot tenir diferents formes i apareix a cadascú com convé depenent de qui el contempla, no mostrant-se a ningú sota una forma que excedeixi les forces de qui ho veu»*[11]

«[...] *Atque confestim surgens idem proconsul ad theatrum perrexit. Quem magna frequentia populi ad spectaculum insecuta est. Inter hæc Thecla velut agnus in deserto pastorem suum Paulum et doctorem requirebat. Quæque intuens in cælum, deinde populum, vidit dominum veluti Paulum sedentem, et ait:*

10. Vouaux, L (ed.)., *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913. XX.

11. Olives, S., *La Iconografía de Santa Tecla* a *Boletín Arqueológico*, any LII, època IV. Tarragona. 1952. pp. 128 – 135.

Quasi impatientem me venit Paulus spectare. Et cum eum intenta respiceret, ille recessit in caelum[...]»[12]

Seguidament, Tecla fou sotmesa al martiri *ad bestias*, a causa de rebutjar Alexandre i agredir-lo per poder-se defensar dels seus atacs.

«[...] *At Thecla ex manu Trifenae sumpta est, et expoliata atque præcinta in stadium missa. Deinde leones et ursos ad eam devorandam immiserunt. Inter quas bestias erat etiam leaena illa saevissima atque informis, quae cursu veniens ad pedes eius recubuit. Et hoc videns omnis multitudo mulierum fleverunt. Ursus in eam impetum fecit, cui leaena illa occurrens confestim eum necavit. Rursus inmissus est ille leo qui erat saevissimus eius Alexandri; cui leaena obviam vadens complexa est eum, et diu inter se feritate sua pugnantes pariter exspiraverunt. Quod videntes mulieres timere et flere coeperunt, eo quod leaena quae ille auxiliaverat cum leone fuisset mortua. Post haec dimittunt ei plurimas feras. Illa vero manibus extensis orabat* [...]»[13]

En la representació novament es pot apreciar que la font literària que se seguia no era pas el text d'Adó de Viena, ja que aquest autor no relatà l'aparició de la *dextera domini*, la qual beneeix la santa i juntament amb l'aparició de Pau se salva de ser devorada per les feres.[14]

Salvada de la pira de foc i dels animals, la jove vol rebre el sagrament del baptisme, fet pel qual es llançà a un fossat ple d'aigua que estava infestat de bèsties marines que la devorarien. Tot i això, novament la intercessió divina fa que caigui un llampec sobre d'aquestes i les mati.

«[...] *Et cum complesset orationem, conversa vidit magnam fossam aqua repletam multasque belluas marinas habentem et dixit: Nunc tempus est lavandi; ibique se dimissit dicens: In nomine Christi et in nomine Iesu novissimo die baptizor. Populus et mulieres haec videntes lacrimatæ sunt et coeperunt clamare: Noli Thecla, noli te mittere. Proconsul etiam flebat et dolebat ne tantum decus a bestiis comederetur. At illa neminem audiens misit se hoc tantum dicens: In nomine Domini. Et statim belluæ quæ illic erant ignis et fulgoris splendorem videntes mortuæ sunt et super aquam natare coeperunt... At vero mulieres aliis formidolosis feris inmissis ululabant, ne ab aliqua illarum decerperetur* [...].»[15]

12. Vouaux, L (ed.)., *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913. XXI.

13. Vouaux, L (ed.)., *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913. XXIII - XIV.

14. Olives, S., *La Iconografía de Santa Tecla* a *Boletín Arqueológico*, any LII, època IV. Tarragona. 1952. pp. 128 – 135.

15. Vouaux, L (ed.)., *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913. XIV- XV.

Sobre aquest episodi hi ha una petita variació a partir de la versió seguida pels bizantins, la qual indica que la jove noia enlloc de llançar-se al fossar voluntàriament per tal de batejar-se, en realitat se submergí en una bassa plena de foques i serps per escapar d'uns agressors que la perseguien.[16] Així doncs, observant els detalls del fragment del relleu de marbre es pot apreciar com l'escultor seguí la tendència bizantina, la qual fou recolzada per Basili de Selèucia, Simó de Metafrastes, hagiògraf bizantí del segle x, i finalment per Adó de Viena, el qual varià lleugerament la versió genuïna partint de la representació d'animals marins i també d'éssers similars a rèptils i amfibis.

«[...] *Deinde in fossam aqua plenam, ubi serpentes adunati et collecti fuerant, a furentibus populis cum urgeretur, signo crucis munita insitulit, sed ne ab eis nullo pacto læsa* [...]»[17]

Alliberada dels martiris, la verge d'Iconi fou rebuda amb gran alegria per la reina Trifena, essent atesa per dues donzelles, tal i com es pot observar en el segon requadre superior dret i l'acompanyen al castell, lloc on pogué viure tranquil·la per sempre més.

«[...] *et ut nuntiatum est Trifenæ quod Thecla esset liberata et quod nulla bestia tetigisset eam, gaudens, veniebat et obviavit Theclæ et eam coepit amplexibus osculari, appellans filiam quam natura non dederat, pro quad olorem partus non senserat. Dicebat eidem: Existimo filiam iam extinctam viviscere, post quam te video, Thecla, salvam. Adeamus igitur, filia, domum nostram. Appeto quidem tibi bona mea universa describere. Cum qua Thecla diebus octo in suis laribus requievit. Quam docebat præcepta Dei cognoscere et cognita custodire* [...]»[18]

L'últim requadre del frontal representa el somni de Tecla, moment en què morí, després d'haver visitat per última vegada sant Pau a Selèucia.

«[...] *In Seleuciam abiit, atque multos in domino confirmans et inluminans cum bono cursu requievit in pace, adiuvante domino nostro Iesu Christo; cui est honor et gloria in sæula sæculorum, amen.*»[19]

Finalment la devoció a Tecla queda específicament fixada en el relleu central del frontal a partir de la glorificació de sant Pau Apòstol, el qual apareix assegut en una cadira curul mentre la verge l'escolta de manera absorta, tal i com apareix a les *Actæ Pauli et*

16. Olives, S., *La Iconografía de Santa Tecla* a *Boletín Arqueológico*, any LII, època IV. Tarragona. 1952. pp. 128 – 135.

17. Olives, S., *La Iconografía de Santa Tecla* a *Boletín Arqueológico*, any LII, època IV. Tarragona. 1952. pp. 128 – 135.

18. Vouaux, L (ed.)., *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913. XXXIX.

19. Vouaux, L (ed.)., *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913. XLIII.

Teclæ. En aquesta ocasió l'Apòstol és representat doblament nimbat, buscant la similitud amb els trets fisonòmics de Crist, el qual apareix beneint la santa i tots aquells que l'observen. Gràcies als textos d'Orígenes es pot comprendre que l'assimilació entre dues figures sagrades fos un motiu recorrent durant l'edat mitjana.[20]

Un últim detall que reforça el coneixement de la tradició literària a l'entorn de Tecla, rau en el fet de mostrar el *digitus Paternæ dexteræ*, és a dir el dit de la mà dreta de Déu pare en actitud de benedicció, en el relleu central i en l'episodi del martiri *ad bestias*. Aquest element es començà a representar a partir del segle IX gràcies a la composició de l'Himne a l'Esperit Sant de l'Ofici de Tèrcia del dia de Pentecostès, anomenat *Veni Creator Spiritus*, el qual s'atribueix a Raban Maur, arquebisbe de Magúncia i promotor del renaixement Carolingi a finals del segle VIII i inicis del IX.[21] En aquest cas és interessant la tercera estrofa que especifica que «*Tu septiformis munere,/* ***Digitus Paternæ dexteræ,/*** *Tu rite promissum Patris,/ Sermone dictans guttura*.[...]»[22]

Cal especificar que l'arquebisbe Aspàrrech de la Barca tingué un paper crucial en la institucionalització i consolidació del culte a santa Tecla a Tarragona, tal i com queda palès amb l'execució del frontal de marbre dedicat a les escenes del martiri que patí la verge d'Iconi.

Per concloure, es pot valorar com l'execució d'aquest frontal permet apreciar d'una manera específica la intencionalitat de l'església tarraconense, ja des del segle XI, a partir de l'assimilació física de sant Pau amb Crist i la veneració (encara que sembli adoració) de Tecla cap aquest, deixant establert un missatge clar i concís davant d'aquells que dubtessin de la legitimitat de la primacia de la Seu de Tarragona enfront de la competència de Toledo.

Bibliografia

LAUSBERG, H., *Der Hymnus «Veni Creator Spiritus»*, Abhandlungen der Rheinisch- Westfalischen Akademie der Wissenschaft, num. 64. 1979

MISSER, J., *El Libro de Santa Tecla*. Barcelona: Arquebisbat de Barcelona. 1977.

OLIVES, S., *La Iconografía de Santa Tecla* a *Boletín Arqueológico*, any LII, època IV. Tarragona. 1952.

SANÇ CAPDEVILA, F., *La Seu de Tarragona*, Barcelona: Biblioteca Balmes. 1935. pp.14.

SERRA VILARÓ, J., *Fructuós, Auguri i Eulogi. Màrtirs sants de Tarragona*, Tarragona: Tallers Tipogràfics Societat de Torres & Virgili. 1936.

SUTHERLAND, B; GROS DELS SANTS, M., *El Necrologi de sant Miquel d'Escornalbou* a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, num.13. 2005.

VILLANUEVA, J., *Viage literario á las iglesias de España*, vols. XIX – XX. Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia. 1851.

VOUAUX, L (ed.), *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913.

MARIA ANTÒNIA ALSINA ALSINA

20. VOUAUX, L (ed.), *Les Actes de Paul et ses lettres apocryphes*. Paris: Letouzey et Ané. 1913.III.

21. OLIVES, S., *La Iconografía de Santa Tecla* a *Boletín Arqueológico*, any LII, època IV. Tarragona. 1952. pp. 128 – 135. La tradició va atribuir aquest text a Carlemany.

22. LAUSBERG, H., *Der Hymnus «Veni Creator Spiritus»*, Abhandlungen der Rheinisch-Westfalischen Akademie der Wissenschaft, num. 64. 1979. pp. 56.

Les festes de santa Tecla de 1985 i 1986:

LA TELEVISIÓ MUNICIPAL DE TARRAGONA

Blanca Gas Sancho

L'arribada de la democràcia i l'afany comú de promoure la informació i la participació ciutadana va provocar el naixement de les primeres emissions de ràdio i televisió municipals. Aquest article fa una aproximació al naixement de les primeres emissions de la Televisió Municipal de Tarragona, i com aquesta iniciativa va suposar un gran revulsiu en la concepció que s'havia tingut fins al moment dels mitjans de comunicació amb la conseqüent democratització de l'accés a la informació.

The advent of democracy and the common desire to promote information and public participation led to the birth of the first local radio and television stations. This article takes a close look at the birth of the first television transmissions of Televisió Municipal de Tarragona and at what a huge shock this initiative was to the media concept that there had been up until that moment, with the consequent democratization of the access to the information.

PARAULES CLAU:
televisió, comunicació, Tarragona, informació, emissions municipals

KEYWORDS:
television, communication, Tarragona, information, local emissions

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

El dinamisme social, l'ànsia de llibertat i l'afany d'experimentació d'uns ciutadans il·lusionats que encetaven l'aventura de la democràcia van provocar el naixement de les primeres emissions de les televisions municipals a Catalunya a principi dels anys 80.

Context general

La televisió per la seva complexitat tècnica i el greuge comparatiu pel que fa als costos, tant de producció com d'emissió, amb les ràdios municipals, va ser l'últim mitjà de comunicació que van poder utilitzar els moviments socials populars o alternatius per expressar-se.

La primera experiència de televisió local a Catalunya la trobem amb les primeres emissions de la televisió de Cardedeu el 7 de juny de 1980. Eren uns inicis moguts, en un context polític marcat per la negativa del govern de l'Estat a tolerar qualsevol tipus de televisió que desafies el monopoli estatal televisiu de Radio Televisión Española. Així, durant la dècada dels 80 es produeix tot un llarg procés de tolerància combinat amb diversos tancaments de les emissions. Uns tancaments que enlloc de minvar la il·lusió i la esperança, produïen l'efecte contrari, una defensa més aferrissada del dret a emetre.

En aquest contesa d'al·legalitat naixen les primeres assemblees de les televisions locals amb un objectiu comú: fer front als tancaments i fixar les bases del que havia de ser la televisió local. Aquestes trobades anuals amb els representants de les televisions locals van derivar a l'any 1985 amb la creació de la Federació Prolegalització de Televisions Locals a Catalunya, nascuda a proposta de la Televisió de Cardedeu i que es convertia amb la interlocutora dels governs centrals i catalans amb les televisions locals.

Així doncs, i a trets generals, podríem dir que la televisió local d'aquell moment naixia bàsicament amb una estructura arrelada al territori. Era un model de televisió col·lectiu impulsat per un conjunt de professionals generadors dels seus propis continguts. Continguts d'arrel bàsicament informativa i divulgativa, realitzats amb mitjans propis, i per suposat, sense afany de lucre. El seu funcionament estava basat en la participació ciutadana, amb un àmbit de cobertura limitat al municipi des d'on normalament s'emetia també, i gestionat i finançat per part d'una associació cultural o un ajuntament.

Context tarragoní

La primera experiència de la Televisió Municipal de Tarragona, la TVMT, neix com una iniciativa de promoció dels interessos cívics i culturals de la ciutat i perseguint els mateixos objectius que els mitjans de caire local que l'havien precedit, és a dir, reafirmar la voluntat de transparència informativa, vertebrar la participació ciutadana, incentivar la comunicació entre partits polítics i ciutadania i crear una identitat col·lectiva.

En el context tarragoní, el primer referent d'informació local que trobem a la ciutat és al juliol de 1979 amb el naixement del Butlletí d'Informació Municipal de periodicitat mensual i que l'any següent ja va incorporar *Marinada*, un suplement de cultura i més tard *Papers Joves*. Aquesta iniciativa comunicativa inicial va ser seguida dels primers acords amb l'antiga Ràdio Tarragona, al gener de 1980, per retransmetre els plens en directe, i posar a l'abast dels ciutadans els debats i posicionaments dels grups polítics respecte els afers de la ciutat, i que va servir de base per, aquell mateix octubre, concertar un espai d'informació setmanal «L'ajuntament entre nosaltres» embrió del que seria més tard l'actual emissora de Tarragona Ràdio. En aquesta línia de proliferació de les comunicacions oficials van seguir la presència de l'alcalde a disposició dels oients un cop al mes, la creació del Llibre blanc de la gestió municipal, l'activitat continua del gabinet de premsa nodrint d'informació als mitjans de comunicació i rodes de premsa dels regidors i els equips de govern amb una certa periodicitat.

En paral·lel a les informacions oficials, anaven sorgint un seguit d'iniciatives que provenien d'entitats i associacions independents amb un esperit majoritàriament jove i crític que maldava amb els resquícies de premsa d'èpoques passada i les notícies oficialistes. Així doncs, són els anys de proliferació també de les primeres emissions de la radio municipal que cobrien de manera descentralitzada tota la ciutat amb diverses ràdios als barris: Ràdio La Canonja, Radiografia al barri d'El Pilar, Bonavista Ràdio, Ràdio Fòrum, Ràdio Sant Salvador i Ràdio Sant Pere i Sant Pau, i que foren el precedent de les primeres experiències televisives que desembocarien amb la creació de la primera televisió municipal de Tarragona, la TVMT.

La TVMT

La Televisió Municipal de Tarragona, es va estrenar com a experiència pilot per la festa major de santa Tecla de l'any 1985. Es van iniciar les retransmissions el 21 de setembre i es van perllongar durant 4 dies fins al 24 de setembre. L'horari d'emissió va ser de sis hores diàries dividit amb dues franges horàries, una que englobava de les 14 a les 18 hores i de les 21 a les 23 hores, i es podia sintonitzar pel canal 53 de la UHF.

Els dies 21, 22 i 23 de setembre la programació es va composar de tres blocs diferenciats. El primer d'ells seguí l'estructura clàssica d'un magazine amb reportatges sobre els temes de més valor informatiu a la ciutat i es cloïa amb una entrevista en profunditat a un personatge tarragoní o bé relacionat amb l'àmbit festiu. Aquest primer bloc s'emetria entre les 14 hores i les 15 hores i entre les 21 hores i les 22 hores. El segon bloc es referia integrament als actes celebrats en motiu de la Festa Major de santa Tecla, fent-ne un resum dels més rellevants. L'horari d'emissió previst era entre les 15h i les 16 hores, i entre les 22 i les 23 hores. I finalment, en el tercer bloc, s'emetia en diferit l'actuació de diferents espectacles que integraren la programació dels Festivals d'Estiu de 1985. L'inci d'aquesta retransmissió seria a les 15 hores, al migdia, i a les 11 hores al vespre, i la seva durada aniria condicionada per la durada de l'espectacle. La programació del dia 24, s'emetria inicialment, a les 21 hores i constaria d'un resum de totes les festes. A més a més d'aquesta programació també s'havien rodat 15 gags d'humor local basat en mimo i pantomima, sota el nom de Piqui Piki i interpretats per Carles Castellote ex alumne de l'EMAD i del Institut del Teatre.

Així doncs, la programació del primer dia s'inicia amb una salutació de benvinguda dels dos presentadors elegits per a l'ocasió, Jordi Folch i Júlia Ocaña. La llengua utilitzada va ser el català i castellà, respectivament. A la presentació inicial va seguir la oficial feta pel tinent d'alcalde de Relacions Ciutadanes, Julián Lopez, principal defensor i impulsor de la iniciativa televisiva per continuar amb un reportatge sobre els serveis socials i un reportatge sobre seguretat ciutadana. Va cloure el bloc informatiu una entrevista amb l'alcalde de Tarragona, Josep Maria Recasens i un programa sobre castells. La programació va finalitza amb un resum dels actes festius i una retransmissió circense. A les nou de la nit, la emissió es va retransmetre, però variant la programació infantil que va ser substituïda per un extracte del recital fet per Georges Moustaki, al Camp de Mart, uns mesos abans.

El pressupost municipal va ser de 500.000 pessetes que es van destinar bàsicament a llogar amb opció de compra el material necessari per a realitzar la emissió. El centre emissor es va situar a una vivenda particular a Constantí cosa que va permetre que la imatge es veiés en una zona àmplia, tot i que hi va haver algunes àrees de la ciutat en les quals la sintonització fou deficient. Aquesta primera experiència televisiva va topar amb molts entrebancs. D'una banda, l'allau de crítiques dels grups de l'oposició que veien la nova televisió municipal com un altaveu propagandístic del govern municipal. I és que, amb el dret a la informació, els partits polítics i la població descobreixen el poder i la influència que poden tenir els mitjans de comunicació a escala local sobre l'opinió pública. I d'altra banda, un decret del consell executiu de la Generalitat amb el qual regulava les activitats relacionades amb la televisió en l'àmbit territorial de Catalunya i amb el qual només donava autorització a les emissions que podien fer TVE i TV3. Tot i així, i després de moments d'incertesa es va decidir engegar el projecte.

Després d'aquesta primera experiència televisiva, els seus defensors estaven disposats a repetir-la, i fins i tot, fer-ne un projecte sòlid i continu. És per aquest motiu que es comença a preparar una segona emissió que estava prevista per al primer de maig i que preveia allargar-se durant quatre dies. Les franges horàries d'emissió eren de quatre hores diàries repartides entres les 2 i les 4 de la tarda i les 9 i les 11 de la nit. Una de les novetats destacades d'aquesta segona experiència era el concurs de vídeos que havia convocat la TVMT per recollir les inquietuds estètiques i intel·lectuals de la gent que començava en aquest nou mitjà i fer extensible la televisió a tota la població. La programació constava de reportatges sobre diferents aspectes de la ciutat, una programació dedicada als més petits i una hora d'espectacles cada nit amb vídeos i actuacions gravades. Aquest cop, però, el canal de sintonització s'havia decidit que fos el canal 2 de la VHF per evitar els problemes de recepció que havien tingut l'altra vegada. Tot i així, no es van aconseguir superar els entrebancs tècnics i la segona experiència televisiva va haver de ser avortada just un dia abans de la seva aparició en pantalla. El pressupost previst superava el milió i mig de pessetes, amb 700.000 pessetes pel transmissor, que aquest cop no era llogat sinó que era patrimoni municipal i 800.000 pessetes amb la producció dels programes.

La polèmica sobre la viabilitat de la televisió municipal, tant a nivell pressupostari com a nivell legal i tècnic, va provocar un seguit d'estires i arronses entre els diferents grups municipals que feien perillar la represa de les emissions de la televisió municipal. Tot i així, l'ajuntament decideix tirar endavant el projecte, i seguint l'exemple de la primera experiència televisiva, fan coincidir aquesta nova emissió dins el context festiu de Santa Tecla de l'any 1986, des del dia 21 fins al 24 de setembre. Aquest cop, i per no recaure en errors del passat, es va decidir llogar el material d'emissió a la empresa Televisión Martorell Sociedad Anónima per un import aproximat d'un milió de pessetes, fet que va suposar la major part del pressupost destinat a la nova emissió que s'elevava a un milió dues-centes mil pessetes. El pressupost restant es va dedicar a sufragar els treballs de material tècnic i als professionals que realitzaven i editaven la programació a càrrec de la firma «Enfoc». Les casi 60 persones que van col·laborar en l'elaboració dels programes estaven vinculats als mitjans de comunicació i la cultura local, i ho van fer de forma totalment desinteressada.

Els continguts televisius es van dividir en cinc blocs: activitat ciutadana, festa major, programes infantils, esports i actuacions mu-

Proves de la TVMT, any 1985. CIT / L'Arxiu.

sicals que havien tingut lloc a Tarragona. L'horari d'emissió era de 2 de la tarda a 9 de la nit. Amb la emissió a primera hora dels blocs ciutadans i infantils i en les hores nocturnes els musicals. En aquesta tercera experiència es van intentar aprofitar aquells reportatges que havien estat preparats per a la segona experiència avortada i que no havien quedat desfasats en el temps. Per evitar els problemes de recepció, es va canviar la ubicació del centre d'emissió i el senyal es podia captar pel canal 55 del UHF. Tot i així, els problemes tècnics van persistir i aquesta es va convertir en la darrera experiència televisiva de la TVMT. El 24 de setembre de 1986, els presentadors d'aquesta edició, Oriol Grau i Anna Fabà acomiaden la retransmissió amb un aire d'incertesa, però deixant una porta oberta a un futur televisiu que mai va arribar.

Les diferents iniciatives de comunicació local van suposar un gran revulsiu en la concepció que s'havia tingut fins al moment dels mitjans de comunicació. A diferència dels grans models de les televisions generalistes, aquests mitjans de proximitat es van caracteritzar precisament per una gran diversitat temàtica, per una gran varietat de formes d'organització, derivades de la mateixa complexitat demogràfica, geogràfica, econòmica i cultural de la població del moment. Les retransmissions de la tvmt van ser un exemple de la pluralitat de la nova societat emergent. Qüestions com el planejament urbanístic, les polítiques socials, els serveis d'atenció a la persona, la cohesió dels barris amb la ciutat, el creixent moviment veïnal de tipus reivindicatiu, l'activitat associacionista de base ètnica i cultural de la classe obrera i popular, la manca i la salinitat de l'aigua eren tot un seguit de problemes endèmics que bullien a la ciutat i que la televisió plasmava de manera plural i feia extensibles a la població.

El que es va aconseguir amb les televisions locals era una democratització de l'accés a la informació i un mitjà d'expressió pública de la comunitat, pluralista i obert a tothom, on el treball de tots els col·laboradors era totalment gratuït i espontani. Parlar de televisió en aquell moment era parlar de grans dosis d'il·lusió i treball amb pocs recursos tècnics i econòmics concebuda més com una activitat sociocultural vinculada a la militància civil i a l'oci que com una experiència professional.

BLANCA GAS SANCHO

LES FESTES DE SANTA TECLA DE L'ANY 1963

Ara fa cinquanta anys

Jordi Piqué Padró

Aquest article vol donar a conèixer com va ser la celebració de Santa de Tecla de l'any 1963 a Tarragona, ara fa només cinquanta anys. Després proposa que cadascú, particularment, les compari amb les festes que coneixem i vivim en l'actualitat per tal que pugui treure les seves pròpies conclusions.

This article aims to explain what was the celebration of Saint Thecla like in Tarragona in 1963, only fifty years ago. After that, the article suggests that everyone should compare this celebration in particular to our current festivals, so that people can draw their own conclusions.

PARAULES CLAU:
cultura popular, Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona, santa tecla, festes majors

KEYWORDS:
popular culture, Historical Archive of the City, Saint Thecla, festivals

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

La història ens permet conèixer el nostre passat, la qual cosa ajuda a entendre el present i, en conseqüència, permet intentar millorar el futur.

Per tant, mirar pel retrovisor del temps pretèrit sempre és un exercici intel·lectual útil i necessari, encara més útil si es refereix al nostre passat immediat i, en concret, a l'espai en el qual vivim ara. Per dos motius obvis, el primer per què nosaltres venim d'aquest temps passat proper, bé per què l'hem viscut o bé per què els nostres antecessors directes hi van ser presents. L'altre motiu es refereix a l'espai on van succeir els esdeveniments que en ocasions es mantenen, no han canviat gaire o continuen sent perfectament identificables.

Aquests mots precedents volen servir com a introducció a l'article i fonamenten el seu sentit: donar a conèixer com va ser la celebració de Santa de Tecla de l'any 1963, ara fa només cinquanta anys, és a dir no fa tant. Després us proposem que cadascú, particularment, les compari amb les festes que coneixem i vivim en l'actualitat i qui vulgui que tregui les seves pròpies conclusions.

Context històric

L'any 1963, ens situa un any abans de la celebració a tota l'Espanya franquista de la commemoració dels *Veinticinco Años de Paz*. El conflicte bèl·lic ja feia un quart de segle que havia finalitzat, certament, però la pau no era el fruit de la conciliació sinó de la imposició per la força dels vencedors. Com a mostra, el dia 22 de setembre d'aquell any, vigília de Santa Tecla, a més a més de la relació dels actes programats per la Festa Major, a les pàgines centrals del *Diario Español*, en lloc destacat, es publicava una entrevista del periodista De la Fuente Torrón a l'escriptor Rafael García Serrano, «*sin duda uno de los hombres que más se han preocupado y siguen preocupándose de nuestra Guerra de Liberación. En todos los periódicos españoles frecuentemente aparecen artículos con su firma destacando detalles, anécdotas y hechos trascendentales de nuestra Cruzada. Rafael García Serrano ha escrito guiones de cine: La fiel infantería, por ejemplo.*» Expressions com *Liberación* o *Cruzada* continuaven en plena vigència.

Els fonaments del règim es mantenien inalterables i consolidats. Per a la seva defensa, la dictadura franquista comptava amb dos instruments repressius: el Tribunal Militar para la represión de las actividades extremistas (1958) i la Ley de Orden Público (1959). Cal assenyalar que durant aquell any 1963, el dirigent comunista Julián Grimau era afusellat i dos militants anarquistes executats a garrot vil.

A Tarragona, el poder dictatorial estava representat pel governador civil Rafael Fernández Martínez, fiscal i home de provada fidelitat al règim, que exercirà el càrrec entre 1961 i 1968. Com a governador civil assumirà els mecanismes d'aplicació de la política franquista a la ciutat i a la resta de les comarques tarragonines, vetllarà pel compliment de les directrius oficials i controlarà l'ordre públic.

En l'àmbit econòmic, el Pla d'Estabilització promogut l'any 1959 pels ministres tecnòcrates suposava la fi de l'autarquia i s'estava dissenyant el Primer Plan de Desarrollo, que es començarà a aplicar un any més tard i que suposarà l'inici d'una transformació econòmica espectacular. A Tarragona, la promoció del procés industrialitzador serà protagonitzat per l'Ajuntament de Tarragona que, amb actuacions especulatives, si més no, dubtoses, comprarà terrenys agrícoles i els oferirà a bon preu a les indústries foranes, bàsicament empreses del sector químic, interessades en establir-se en els polígons d'Entrevies o Francolí. Indústries com Catalana de Abonos i Aliada Química de Tarragona.

Aquesta intervenció municipal que, sense planejament ni projecte, possibilitarà el desenvolupament i l'hegemonia industrial del sector químic, es va iniciar de la mà de l'alcalde Rafael Sanromà Anguiano (1955 – 1961) i serà continuada pel seu successor, Benigne Dalmau Vilà (1961 – 1965), que acabarà jutjat i condemnat per la participació en actuacions d'especulació il·legal.

A nivell urbanístic, feia poc que s'havien inaugurat el Museu Nacional Arqueològic (1960) i les escales d'accés a la platja del Miracle des del passeig de les Palmeres (1961), D'altra banda, s'estava començant a construir l'edifici avantguardista del Govern Civil (1964) projectat per Alejandro de la Sota. A la perifèria, l'únic barri allunyat del centre urbà era Torreforta.

El desenvolupament del sector turístic, atret pel sol i les platges, encara estava a les beceroles del que acabaria essent, però ja s'intuïa el seu enorme potencial, no en va aquell any 1963 fou inaugurat l'Hotel Imperial Tarraco. Tanmateix el més important pel creixement econòmic fou el tret de sortida a la construcció d'habitatges i establiments turístics al litoral tarragoní.

Tot i que la situació general dels assalariats no era ni molt menys òptima, el progressiu augment dels sous, les hores extres i la doble o triple ocupació permetien l'entrada a la societat de consum de sectors populars que fins aleshores havien estat exclosos. El pressupost familiar destinat a alimentació passarà del 70% l'any 1950 a prop del 50% l'any 1963, és a dir, cada vegada hi havia una mica més de diners per a despeses no imprescindibles, la millora era evident.

El símbol de promoció social més clar fou el cotxe, el petit utilitari. La imatge del popular sis-cents esdevindrà emblemàtica. Fins i tot, a partir de 1960 es construirà a Tarragona el Siata Tarraco, un model transformat de cotxes originaris de l'empresa SEAT. Dels 700 cotxes matriculats l'any 1950 es passarà a prop de 5.000 l'any 1963. A banda de l'automòbil, alguns electrodomèstics començaran a entrar a les llars de les classes populars i, entre ells, la televisió.

Ara bé, aquests tímids símptomes de modernitat continuaven vigilats per la censura exercida sobre els mitjans de comunicació per la Delegación de Información y Turismo que impedia qualsevol crítica a la dictadura i continuava prohibint l'ús de la llengua catalana. La ràdio, utilitzada pel règim com a eina per espanyolitzar i impregnar de valors catòlics conservadors els costums de la població serà omnipresent a la majoria de llars tarragonines i continuarà essent el mitjà de comunicació per excel·lència. Tot just aquell 22 de setembre de 1963, Ràdio Tarragona estrenava la freqüència modulada, la FM, i el *Diario Español* ho recollia en la crònica següent: *«Los colegas de Radio Tarragona se ponen hoy en linea con los asombrosos adelantos de la era atómica, inaugurando en período de pruebas la emisora de frecuencia modulada, el prodigio de selectividad, fidelidad y proyección que elimina, prácticamente, todos los factores de transmisión para enfrentar al radiooyente con el mismo origen del sonido, matizado por los infinitos recursos de la radiofonía».*

En els mitjans de comunicació, el castellà era la única llengua utilitzada i l'any 1960 l'emissora encara es negà rotundament a radiar una esquela mortuòria que per pròpia voluntat del difunt havia estat redactada en català, esquela que finalment fou publicada pel *Diario Español*. Tanmateix, aquest mitjà de la premsa escrita, únic i oficial, no tindrà autorització per publicar la primera crònica en català des de l'any 1938 fins a l'any 1964.

D'altra banda, a inicis dels anys seixanta, Tarragona es convertirà en un pol d'atracció per a molts immigrants del sud d'Espanya que fugien de la misèria. Venien atrets pel desenvolupament econòmic de Tarragona, basat en la progressiva industrialització, el creixement de la construcció i l'arribada incipient del turisme. En només tres anys, entre 1960 i 1963, la població de Tarragona creixerà un 20%, passant de 43.519 habitants a prop de 50.000. Lluny encara del creixement meteòric de la dècada posterior, la tendència a l'alça ja era evident. La possibilitat de guanyar-se la vida en una àrea econòmicament beneficiada pel turisme i la indústria serà l'esquer d'aquest fort i constant corrent immigratori. Tanmateix, la ciutat no podrà créixer al mateix ritme i molts d'aquests immigrants, més de 2.000, es veuran forçats a malviure en barraques en zones allunyades del casc urbà i amb una absència absoluta de serveis. S'estava a les portes de la gran transformació que es registrarà a la ciutat entre 1965 i 1975.

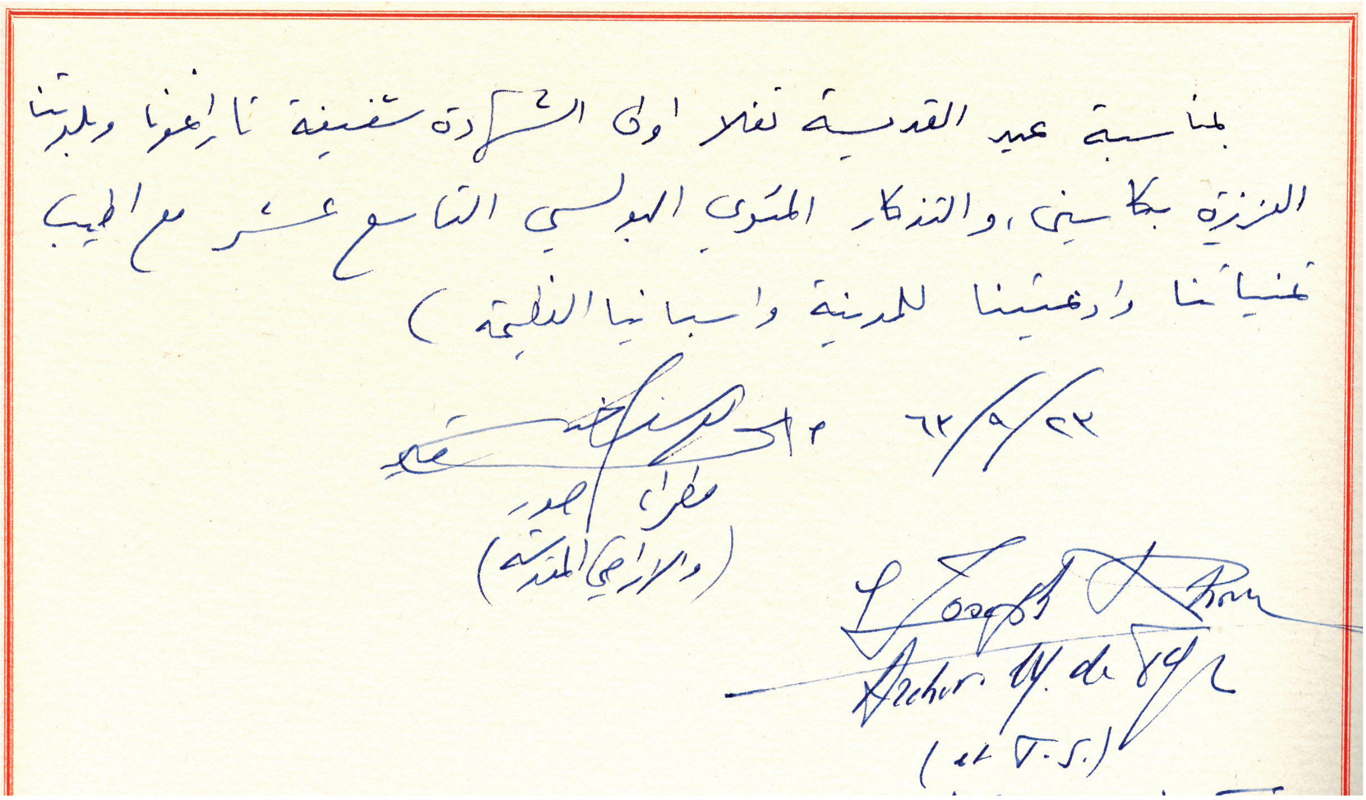
El temps lliure, en general, es repartia entre el ball, el cinema, el futbol i el teatre, tot, evidentment, sota el control del règim. Eren les activitats habituals que convivien amb els actes que se celebraven més esporàdicament en festes assenyalades, com les de Santa Tecla, patrona de la ciutat.

Les festes de santa Tecla de 1963

Els actes principals de les festes de Santa Tecla de l'any 1963, d'entrada, cal assenyalar que es concentraven només en dos dies, la vigília i la diada, que aquell any queien en diumenge i dilluns. Així doncs, el dia 22 de setembre al migdia, com recull la premsa, *tuvo lugar desde el balcón del palacio Municipal el anuncio de las fiestas, interpretando los clarineros del Municipio, ataviados con las tradicionales «gramalles» el «Pregó Real». A continuación, el alcalde, don Benigno Dálmau tremoló por tres veces la Bandera da la Ciudad des del balcón principal, siendo recibido este saludo con grandes aplausos por el numeroso público que llenaba la Plaza. Seguidamente fue disparada una salva de cohetes, y simultáneamente las campanas de la Catedral eran lanzadas al vuelo.*

A més a més d'aquests actes més solemnes i oficials que el *Diario Español* informa amb tot detall amb l'estil propi de l'època, també tingueren lloc altres tipus d'esdeveniments. El matí del diumenge dia 22 hi hauran competicions esportives com l'arribada de la II Regata Arenys de Mar – Barcelona, la sortida des del Club Nàutic de la VII Regata Nacional de Snipes «Trofeo Gobernador Civil» i partits de «Pelota Nacional» a les pistes del Club Gimnàstic. Un concert de la banda del Regimiento de Infantería Badajoz número 26 a la Rambla Generalísimo, un concurs de sardanes a la plaça José Antonio i la inauguració de l'exposició d'aquarel·les de Ceferí Olivé a la Sala Guardias de la Rambla.

A tres quarts de cinc de la tarda, a la plaça de toros, l'espectacle *cómico taurino «El Empastre»*. A les set, a la piscina del «Frente de Juventudes» festival de ballet aquàtic. Cap a dos quarts de vuit, audició de sardanes al tram est de la Rambla del Generalísimo, a càrrec de la Cobla de Reus i a dos quarts d'onze festival de música i dances

Dedicatòria i signatura de l'arquebisbe de Tiro, monsenyor Jossf Khoury en el Llibre d'Honor de l'Ajuntament de Tarragona, 23 de setembre de 1963. Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona (AHCT)

catalanes amb l'Esbart Dansaire d'«Educación y Descanso», la cobla de Reus i la coral l'Àncora.

A les sis de la tarda, el seguici integrat exclusivament pel Magí de les Timbales, els gegants de la ciutat, cap grossos, la Colla Vella dels Xiquets de Tarragona i la música del Regiment d'Infanteria Badajoz núm. 26 van fer el tradicional cercavila, acabant a la Plaza José Antonio (actual Plaça de la Font) amb el ball de gegants.

L'endemà, dilluns, la diada de Santa Tecla es va iniciar amb les tradicionals matinades dels grallers i a dos quarts de deu va sortir del Palau Municipal la corporació presidida per l'alcalde, escortats per la guàrdia urbana vestida amb l'uniforme de «gran gala» i la música de la Banda del Regiment. Precedits per grups folklòrics, s'adreçaran cap a la Catedral per assistir a les cerimònies litúrgiques. Simultàniament, arribaven a la Catedral el cardenal Benjamín de Arriba y Castro, l'arquebisbe de Tiro, monsenyor Jossf Khoury i el bisbe auxiliar Laureano Castán Lacoma. Tots plegats, en processó van anar a recollir la relíquia del braç i el seu trasllat posterior a l'altar major.

En els llocs d'honor, a més a més del governador civil, alcalde i ajuntament en ple, es situaven el governador militar, general Luís Beotas, el segon comandant de marina, capità de corbeta Alfonso de Eguía, el fiscal de l'Audiència, Alejandro San Vicente i l'administrador de Rendes Públiques, Viriato Sanclemente.

Si fins aquí es mantindrà el tradicional protocol del règim, la celebració religiosa va ser prou singular. Atès que durant l'any 1963 se celebrava l'Any Jubilar Paulí, es convidà a l'arquebisbe de Tiro, monsenyor Khoury, el qual va dirigir la litúrgia pel ritus maronita, assistit pel Superior de les Comunitats Maronites, monsenyor Zaidan, així com per un grup de seminaristes del Col·legi Major Maronita de Salamanca, que actuaven també com a coral. Per tal que tots els assistents seguissin la cerimònia, un religiós maronita anava donant les oportunes explicacions en castellà. Finalitzat el pontifical, l'arquebisbe de Tiro s'adreçà en francès, evocant records de la seva vila natal, Bekkar, al Líban, localitat que també manté el culte com a patrona a Santa Tecla, deixeble de Sant Pau. Poc després, en el pla de la Seu, *los centenares de personas allí congregadas, dedicaron especial atención a monseñor Khoury, besando su anillo pastoral, y correspondiendo con su afabilidad y sonrisa el ilustre Prelado maronita*.

Les autoritats i el seguici varen tornar a la plaça José Antonio, que *aparecía completamente llena de público y que acogió la presencia de las autoritades con cordiales aplausos*. Després del Ball de Gegants, la Colla Vella dels Xiquets de Tarragona va aixecar un quatre de set, un dos de sis i un pilar de cinc, des del qual, amb una faixa, fou pujat l'enxaneta fins el balcó municipal.

A les set de tarda va començar la processó pels carrers de la Part Alta, *presenciada por centenares de personas con gran recogimiento*. Obrien la marxa els mateixos elements del seguici del dia abans, les autoritats eclesiàstiques amb la relíquia de Santa Tecla, les auto-

ritats civils i militars i acabava la comitiva amb una secció de soldats del Regiment Badajoz, amb banda de música.

Altres actes del dilluns dia 23 foren pel matí el concurs de pesca de caña i pesca submarina organitzat por Educación y Descanso i l'audició de sardanes interpretades per la Cobla La Principal de Cassà de la Selva. A la tarda, més audicions de sardanes per la mateixa cobla i més trobades esportives a les pistes del Frente de Juventudes. A la nit, tornem-hi amb l'omnipresent banda del Regimiento Badajoz i més sardanes. Això es tot i fins a l'any que ve!

Aquesta dinàmica general de festa major arribarà gairebé sense massa canvis fins a l'any 1979, quan la democràcia retorna a l'Ajuntament de Tarragona. Per tant, no és estrany que alguns tarragonins aprofitessin la festivitat local per anar a passar al dia a Barcelona i fer unes compres al Corte Inglés.

Per conèixer millor la transformació que es registrarà a partir de l'any 1979 de passar d'una festa major de règim dictatorial a una festa major d'ajuntament democràtic, es pot consultar les entrevistes audiovisuals enregistrades a molts dels que varen participar significativament en aquest canvi al web de L'Arxiu <http://arxiu.tarragona.cat>.

Fa cinquanta anys ningú podia albirar les festes de Santa Tecla que celebrem avui en dia, una festa popular, participativa, activa, viva, diversa, plena de color i que sentim com a nostra. També és cert que cada cop es recorda menys aquella festa de fa només mig segle, grisa, anacrònica, pobre, tutelada i controlada. Si aquest article serveix per conèixer d'on venim i valorar una mica més el que tenim, s'haurà assolit el propòsit inicial que ens plantejàvem.

JORDI PIQUÉ PADRÓ

Fonts i bibliografia de referència

Diario Español, 22 de setembre de 1963 (BHMT)

Diario Español, 24 de setembre de 1963 (BHMT)

Llibre d'Honor de la Ciutat (AHCT)

Piqué Padró, Jordi i Virgili Bertran, Elena: *Tarragona 1950-2000. Itinerari Visual*. Tarragona, Ajuntament de Tarragona i Cossetània Edicions, 2003.

Piqué Padró, Jordi: «Barraquisme a Tarragona. Any 1964», a: *L'home i l'historiador. Miscel·lània en homenatge a Josep M. Recasens i Comes*, Tarragona, Port de Tarragona, 2007.

Ball de Gegants davant l'Ajuntament de Tarragona, dia de Santa Tecla de 1963. Foto Vallvé.
Centres d'Imatges de Tarragona / L'Arxiu.

EL SEMINARI PONTIFICI i el projecte de restauració no executat de la catedral de Tarragona

Judith Urbano

August Font va ser un arquitecte prestigiós, amb una sèrie d'obres rellevants a la Barcelona del moment, ben connectat amb les classes altes i els cercles intel·lectuals. Amb el seu mestre Elies Rogent van obtenir l'encarrec de fer un projecte de restauració de la seu tarragonina. Tot i que mai es realitzà, esdevé un complet estudi de l'edifici i de les teories del moment al voltant del neogòtic. Anys més tard s'encarregà a Font la construcció del Seminari Conciliar. Aquest text pretén analitzar ambdós encàrrecs.

August Font was a prestigious architect, with a whole series of relevant works in Barcelona at that moment, and he was also well-connected with the upper-classes and intellectual circles. With his master Elies Rogent he obtained the commission for a restoration project of the Tarragona cathedral. Although it was never actually done, it becomes a complete study of the building and of the theories about the neo-gothic style at that moment. Some years later, Font was in charge of the construction of the Conciliar Seminar. This text wants to analyze these two projects.

PARAULES CLAU:
August Font, catedral de Tarragona, Seminari Conciliar, arquitectura, neogòtic

KEYWORDS:
August Font, Tarragona Cathedral, Conciliar Seminar, architeture, neo-gothic

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

[A] ugust Font va ser un arquitecte prestigiós, amb una sèrie d'obres rellevants a Barcelona, ben connectat amb les classes altes i els cercles intel·lectuals.

August Font i Carreras (1845-1924)[1] fou un arquitecte que treballà majoritàriament a Barcelona en projectes d'envergadura com l'acabament de la façana i el cimbori de la Catedral, el Palau de les Heures o la Plaça de Braus de Les Arenes. Va ser nomenat Acadèmic Corresponent de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid el 1885, Acadèmic de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi el 1894, i Acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts el 1899, ambdues a Barcelona, i va ser President de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya durant 1906 i 1907. Tot això va fer d'ell un home reconegut, prestigiós i ben connectat amb les classes benestants i els centres culturals del moment.

Font va tenir de ben jove la influència d'un arquitecte rellevant en aquell moment en l'escena catalana: Elies Rogent. Aquest l'introduí en el món de l'arquitectura, comptant amb ell en projectes importants per la ciutat, com l'Exposició Universal de 1888, per la qual li encarregà el Palau de Belles Arts; o quan va fundar l'Escola d'Arquitectura de Barcelona i el va designar com a professor, sent així un dels primers vuit docents que va tenir l'escola.

Rogent era un arquitecte prestigiós; la seva gran obra de restauració havia estat Santa Maria de Ripoll. Va ser l'Academia Provincial de Bellas Artes de Barcelona la que li va encarregar el projecte al 1865, a ell i a Francisco de Paula Villar. Però no es va portar a terme per problemes econòmics i l'Estat va cedir les ruïnes de Ripoll al bisbat de Vic; va ser aleshores quan el bisbe Morgades va encomanar a Rogent revisar la proposta. Coneixem d'on va treure la inspiració per que ell mateix ho explicà: directament del diccionari de Viollet-le-Duc i de l'estudi de les esglésies catalanes contemporànies a Santa Maria.[2] Així doncs, Ripoll es convertia no només en una restauració de patrimoni medieval sinó també en una afirmació de la identitat catalana.

Va ser el 1882 quan els encarregaren, a Rogent i a Font, el projecte de restauració de la Catedral de la ciutat de Tarragona. Un any després li encomanaren al segon la construcció del Seminari Conciliar, segurament arran del primer treball. Pau Monguió i Segura, arquitecte local que havia estat alumne de Font a Barcelona, el va ajudar en aquesta última obra.[3]

1. URBANO, J.: *August Font i Carreras (1845-1924)*, tesi doctoral dirigida per Mireia Freixa, Departament d'Història de l'Art, Universitat de Barcelona, 2011.

2. HEREU, P.: *Vers una arquitectura nacional*, Barcelona, UPC, 1987, p. 110 a 128.

3. PUJOL S. i SOLER, E. ed.: *Recull Pau Monguió i Segura: 1865-1956*, Tarragona, Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó, 1988 i MARCH BARBERÀ, J.: «Les obres d'August Font i Carreras a Tortosa. Noves aportacions al seu catàleg», *Nous Col·loquis V*, Tortosa, 2001, p. 163.

La informació d'aquests dos projectes s'ha obtingut de l'Arxiu Municipal de Tarragona (AMT a partir d'ara), de l'Arxiu Diocesà i de la Biblioteca-Hemeroteca de la mateixa ciutat (ADT i AHMT a partir d'ara). Al primer hi ha cartes entre l'Arquebisbat i l'Ajuntament en les que es demanen els permisos per portar a terme les obres i es donen les autoritzacions corresponents per part del consistori. A l'Arxiu Diocesà hi ha la Memòria del Seminari escrita per Juan Corominas i Gili, de l'arquebisbat, i la Memòria que van fer Elies Rogent i August Font per la restauració de la Catedral. A l'Hemeroteca s'han consultat els diaris del moment que feien referència a ambdós projectes.

Projecte de restauració de la Catedral

Segons una carta trobada a l'AMT l'encàrrec s'atorgà a Elies Rogent i August Font *«cuyos especiales conocimientos en las obras arquitectónicas de la edad media son de todos conocidos»*.[4] Cal esmentar les restauracions realitzades per Elies Rogent ja mencionades i el fet que August Font havia portat a terme unes importants reformes a la façana de l'església dels sants Just i Pastor a Barcelona.[5] La premsa local de Tarragona es va fer ressò dels arquitectes barcelonins i la seva feina a la ciutat.[6] Quan els plànols van estar llestos es van transmetre a la Real Academia de San Fernando per ser aprovats i una còpia es va deixar exposada a la Sala Capitular de la Catedral per a que el públic la pogués veure. La tasca que van fer va ser mereixedora d'elogis. La memòria que van escriure consta de tres volums escrits a mà,[7] el primer explica l'encàrrec i ens dóna pistes valuoses sobre les idees de restauració que tenien Rogent i Font: *«la comunicación pide una restauración total y completa del Santo Templo metropolitano. Lo primero que dilucidarán (los arquitectos) es el valor que, en el caso presente, tiene la palabra restauración. El diccionario de la academia la define, renovar o volver a poner una cosa en aquel estado o estimación que tenia, y en algunos casos es sinónimo de reparar y creen (los arquitectos) que en absoluto no son admisibles estas definiciones, porque la primera significaría tomar un periodo histórico del monumento y subordinar a él todas las partes y el segundo por su mezquindad y estrechos límites no respondería a los altos fines que los Exmos. Prelado y Cabildo metropolitano desean obtener. (...) entienden (los arquitectos) que el criterio que debe dominar en el proyecto es el de la unificación, respetando lo que en cada periodo histórico tenga el valor artístico reconocido. Creen también que sin faltar a la unidad deben introducir las modificaciones y cambios que requiere el esplendor de culto. Para restaurar la basílica con*

4. Carta existent a l'AMAT del Cabildo de la Tarragona a l'Ajuntament de la ciutat, datada el 13 de juliol de 1882, s/p.

5. En algunes publicacions rellevants aquesta restauració es troba atribuïda injustament a Josep Oriol Mestres, quan no hi va tenir res a veure.

6. *Diario de Tarragona*, Sección Local, 24 d'octubre de 1882, p. 3; *Diario de Tarragona*, Sección Local, 8 de juliol de 1884, p. 2.

7. ROGENT, E., FONT, A.: *Catedral de Tarragona. Proyecto de restauración. Memoria*. 3 volums, 1884.

conocimiento de causa, estudiarán sus formas originarias, lo que cada época *y estilo haya aportado, las adiciones y mutilaciones que han sufrido analizando su valor artístico para caber si son dignos de conservarse, destruirse o modificarse».* Aquesta introducció està signada pels dos arquitectes amb data juny de 1884. És sense dubte un criteri que a primera vista semblaria encertat i molt lògic, però més endavant podrem veure que no sempre va ser així. Després dels preliminars històrico-arqueològics de l'edifici comencen a fer un sistemàtic i molt detallat estudi crític de l'edifici. Ho faran per parts, començant per les capelles. La majoria d'elles, d'època gòtica, queden salvades de qualsevol acció d'enderrocament i el que opinen és que s'han de restaurar per tornar-los l'aspecte original. Però l'actitud és diferent en una d'estil barroc: *«La capilla de los Santos Doctores Cosme y Damián. Para construirla profanan el monumento y cometen un error artístico de primer orden. Es churrigueresca, las formas manifiestan el desenfado del siglo* XVII *y su emplazamiento se presta a continuas irreverencias. Creen procedente su demolición, volviendo a colocar los sillares en su estado primitivo».* És interessant veure com no argumenten cap motiu de l'estat de conservació en el que es troba la capella per tirar-la a terra, és a dir, no és que estigui mal conservada, que el seu estat sigui deplorable, o un risc o perill per a la salut pública i els fidels de la Catedral, no és res d'això la causa, sinó que aquesta és merament formal, d'estil: és una capella de formes «desenfadades», «irreverents», «churrigueresca». Per tant, potser la definició que donaven al principi de la memòria, tot i semblar correcta en el seu plantejament, es veu contaminada per la ideologia i el pensament romàntic dels dos arquitectes, que veuen com una «profanació» el fet que aquesta es va construir sobre la capella anterior gòtica. Es pot veure una influència directa de Viollet-le-Duc, que a més, no és amagada, ja que l'esmenten i posen exemples de les seves teories i de les seves restauracions.[8] Per tant, en aquest cas aconsellen l'enderrocament de la capella barroca i tornar-la a l'estat inicial, això és, a l'estil gòtic, aquell que a Catalunya es considerava l'estil nacional per excel·lència, ideologia fruit de la Renaixença imperant a l'època.

El segon volum segueix analitzant els diferents racons de la catedral i donen la seva opinió sobre el que caldria fer en cada cas. Quan ja s'ha recorregut tot el monument hi ha el capítol de «*Ejecución de las obras proyectadas*» on expliquen com portar a terme les restauracions. Al tercer volum hi ha un estudi de l'edifici amb fotografies i plànols.

Del projecte que es volia portar a terme es poden destacar diferents aspectes. El primer és la magnitud de l'obra que es pretenia fer, ja que són moltes les actuacions que es proposaven. Uns dels elements que haurien estat més evidents si s'haguessin portat a terme són els campanars. De planta octogonal es volien posar sobre els dos braços del transsepte, semblants als de la Catedral de Barcelona. Els contraforts ja existents de l'edifici es completaven amb pinacles que n'accentuaven la verticalitat i remarcaven la seva estètica gòtica. També es rebaixava el nivell de la plaça davant la Catedral, i s'hi feien grades noves d'accés. Potser el més vistós, a part dels esmentat campanars, i que hagués significat un canvi de fesomia més remarcable en la catedral, era la seva façana. En aquesta trobem les figures dels dotze apòstols i nou profetes més grans que de mida natural als brancals i la Verge al mainell del mestre Bartomeu. El timpà triangular sobre la porta està ornamentat amb traceria calada i a sota, un relleu amb el Salvador i dos àngels. Al projecte de Rogent i Font aquesta quedava finalitzada amb certs elements decoratius: els quatre pinacles que emmarquen la portalada es completaven i una cresteria de pedra coronava tota la façana. A més, es suprimien els dos cossos simètrics sobre la rosassa i es modificava aquesta coberta fent-la a dues aigües una mica més baixa que l'existent ara, i també coronada amb cresteria i creu de pedra al vèrtex. Els cossos simètrics a cada banda, més baixos, eren també modificats en la seva coberta, donant-los més inclinació seguint també una doble vessant i decorant-los amb cresteria.

Però el projecte no es va portar a terme, sinó que anys després, l'arquitecte diocesà Ramon Salas (1846-1926) va fer el mur de tanca, va posar unes reixes de ferro i va construir les cases dels canonges a la part del darrera. La resta no es va ni començar. Segurament tindria simpatitzants i detractors en cas d'haver-se executat, igual que va passar amb la façana de la Catedral de Barcelona de Font i amb altres monuments que restaurà Rogent, com l'esmentat Monestir de Ripoll. Els tindria llavors i els tindria ara, donat que els criteris de restauració han canviat tant en els últims anys i el plantejament que proposaven els arquitectes ara no seria ni tan sols legal. Cal valorar també la feina que van fer com a estudi del monument, ja que en poques ocasions se n'han fet de semblants, i s'ha d'entendre el projecte dins la seva contemporaneïtat, veient-lo dins un romanticisme d'arrel medieval, amb la idea de tornar a la Catedral l'esplendor d'aquella època, encara que de vegades, amb criteris que podrien semblar lluny dels que predominaven just en aquell moment en que el gòtic imperava, però vàlids en la ideologia emmarcada en La Renaixença del segle XIX. No podem doncs analitzar-lo ni amb els paràmetres actuals ni amb els del segle XIV.

Seminari Pontifici

L'antic Seminari de Tarragona es començà l'any 1575 extramurs de la ciutat. Però oberta la Rambla de Sant Carles anys més tard, començà a ser un lloc poc propici ja que era massa concorregut i havia perdut la tranquil·litat d'abans. Ja al segle XIX s'aprovà l'eixample de la ciutat, l'any 1857, i s'obrí l'anomenada Esplanada de Sant Joan, paral·lela a la de Sant Carles, quedant el Seminari al mig de les dues. La revolució de 1868 va fer que l'edifici fou ocupat pels militars i una part en va quedar destruïda, incloent l'església. Passada la revolució va tornar a mans dels seus antics propietaris i a la

8. Esmenten el seu *Dictionnaire raisonné* i les seves restauracions de París, Bourges i Mayon: ROGENT, E., FONT, A.: *op. cit.*, vol. 1, p. 28.

Projecte de restauració de la façana de la Catedral de Tarragona. Extret de Rogent, E., Font, A.: *Catedral de Tarragona. Proyecto de restauración. Memoria.* 3 volums, 1884, vol. 3, s. p.

seva funció originària. Com ja s'ha comentat ja no era el lloc silenciós d'abans, ara es veia envoltat de fondes, hotels, cafès, teatres... «*el edificio más inmediato al antiguo Seminario era precisamente el Teatro, con la circunstancia de que las ventanas del vestuario de los actores, actrices y bailarinas eran dominadas por las de las celdas del Seminario*».[9]

Així, l'any 1881 es ven en subhasta l'edifici per tal de fer-ne un de nou en un altre lloc més adient. La zona que es va triar va ser al costat del Palau Episcopal i al darrera de la Catedral, que és on el trobem encara avui, tot i que ja no amb la funció de Seminari pròpiament, que ara és a Barcelona, sinó amb la de residència per sacerdots d'edat avançada. Ara es condiciona per a altres activitats com conferències, residència eventual de sacerdots, nova biblioteca, etc.

Tota aquesta zona on es volia emplaçar l'edifici estava plena de cases particulars i altres propietat del Cabildo de la Catedral que es van anar comprant. El traçat del carrer, anomenat de Sant Pau, també s'havia de modificar ja que es passaria d'un carrer totalment irregular a un de recte sense interrupcions.

Segons la memòria, es van decidir per Font com arquitecte per que estava treballat amb Rogent en la restauració de la Catedral. Sabem que això despertà l'antipatia i el recel de l'arquitecte diocesà Ramon Segura, que es va veure desplaçat del projecte quan ja havia fet uns plànols, com s'esmenta als diaris locals de l'any 1880.[10] El 29 de juliol de 1882 l'Arquebisbat envià una carta a Font amb el següent text: «*Atendido el mérito y particulares circunstancias que concurren en Usted venimos a encargarle el proyecto, planos y demás necesario para la edificicación de Seminario Conciliar de esta Diócesis en el sitio designado de la calle de San Pablo de esta ciudad, esperando corresponderá Usted con todo celo y asiduidad a tan honroso encargo*».[11]

És el 26 de maig de 1883 quan es signa l'autorització de l'Ajuntament per tal de poder començar les obres del seminari, previ requi-

9. COROMINAS, J.: *Memoria sobre la enagenación del antiguo y construcción del nuevo edificio del Seminario Conciliar de Tarragona*, 1882, p. 3, ADT.

10. *Diario de Tarragona*, Sección Local, 19 de juny de 1880, p. 2.

11. Carta existent a l'AMT que data del dia 29 de juliol de 1882.

sit de posar una tanca per aïllar aquestes del trànsit de la via pública. Una de les coses que vol deixar clar el consistori en el seu document és que s'ha de conservar la Capella de Sant Pau, una construcció romànica del segle XI que cal que quedi dins un pati del seminari per tal que qui vulgui la pugui contemplar.[12]

Els problemes però no es van fer esperar, ja que passaven els mesos i no es podia avançar res, pendent com s'estava de permisos i requisits legals, tal i com es queixa l'arquebisbat a l'Ajuntament, comentant la impossibilitat de treure a subhasta la contractació de les obres fins que els plànols no estiguin aprovats *«ni para Santa Tecla podremos poner al primera piedra»*.[13] Això va fer que el consistori afanyés al seu arquitecte municipal, que era el que tenia que calcular el volum edificable, per tal de veure'n el pagament que se'n derivava, després d'argumentar que als plànols no hi havia dades suficients per portar a terme aquests càlculs. Finalment el 25 de juny de 1883 s'aproven els plànols i s'hauran de pagar 6.226 pessetes amb 68 cèntims.[14] Aquest impost serà reclamat per l'Arquebisbat al·legant que l'església n'està exempta, demanda que l'Ajuntament no acceptarà. L'Arquebisbat posà recurs d'alçada i el Govern Civil els hi donà la raó, així que aquest diners mai no es van pagar.

El dia 6 d'agost de 1883 van començar les obres d'enderrocament de les cases que ocupaven el lloc on s'havia d'emplaçar el nou Seminari. Durant els treballs d'alineació del carrer es van trobar un capitell i un tros de cornisa de marbre blanc que es van donar al Museu Arqueològic on es van catalogar com a trossos de l'antic temple romà de Júpiter Capitolí.

Es conserva a l'AMAT un plànol signat per Font del perfil longitudinal del carrer, amb les mesures i càlculs de les cotes i rasants.[15] Acompanyava una carta on demanava a l'Ajuntament aquest canvi del terreny on s'havia de bastir el seminari, cosa que fou acceptada el 10 de desembre.

L'Associació d'Excursions Catalana de Tarragona, va expressar la seva preocupació al consistori sobre la conservació de la Capella romànica de Sant Pau del segle XI, ja que no estava clar com quedaria el monument en el projecte del Seminari. Així com els altres documents administratius comentats a l'AMAT estan escrits en castellà, aquest és l'únic que ho està en català, fet que s'entén per que ve d'un organisme com un centre excursionista dels molts que van sorgir en aquest moment fruit de la Renaixença, del catalanisme i de les ganes d'explorar el territori català a la recerca de monuments, edificis emblemàtics i per conèixer millor la pròpia història de l'art i de l'arquitectura. No és estrany doncs que la llengua vehicular en sigui el català, igual que no és estrany tampoc que els altres dos organismes, Ajuntament i Arquebisbat, ho facin en castellà: «dalt del turó de la Tarragona antiga hi ha una fàbrica de hermosísim y particular estil bizantí construïda segons amb molta probabilitat de certesa se suposa á últims del segle X o ha principis del XI» (sic). Per estil bizantí, en aquells moments, volien dir romànic i es tractava del primer temple cristià de la ciutat al lloc on la tradició deia que Sant Pau hi havia predicat. D'aquí la preocupació per tal que la nova construcció no afectés a l'obra.

Quan l'Ajuntament va tornar a insistir sobre aquesta qüestió a l'Arquebisbat, aquests van respondre que la capella quedaria dins d'un pati del seminari i en millors condicions de les que tenia abans doncs sembla que algunes construccions se li havien afegit i no la deixaven veure en la seva totalitat i ara això, amb el projecte de Font, quedaria arreglat, com així va ser.[16]

La façana del seminari es va presidir amb una escultura de la Verge, col·locada el 8 de juny de 1886.[17] El 30 de juliol Font era de nou a Tarragona per tal de supervisar la col·locació del relleu del timpà.[18] A l'octubre de 1886 l'edifici ja estava força acabat, encara faltava feina però a l'església i als capitells del claustre, ja que s'havien col·locat a mig devastar. La façana ja tenia els vitralls de la Sala d'Actes i els relleus i l'escultura de la Immaculada Concepció col·locats.

Aprofitant les noces d'or de l'Arquebisbe, es va fer la benedicció de l'edifici, el 27 de setembre de 1886 a les set de la tarda. Font va ser l'encarregat de donar-li la clau del Seminari en presència del contractista Vicente Benet i altres personalitats. A la Sala d'Actes es van fer els parlaments. La finalització definitiva fou a mitjans de juliol de 1888, havent consagrat l'església el 6 de maig.[19]

L'edifici que projecta Font és de planta rectangular dividida en dos parts simètriques on situa un pati a cada banda i al mig un cos central on hi ha l'església i el vestíbul en planta baixa i en plantes superiors és ocupat per la Sala d'Actes.

La façana fa 95 metres de llarg i 25 d'alt. Feta amb carreus de pedra regulars i amb finestres geminades ogivals que s'obren a la planta baixa i rectangulars a les dues plantes superiors. A dalt de tot, galeria de finestres i cornisa decorada amb mènsules figurades. El cos central i els dels extrems sobresurten lleugerament. Al centre hi ha la porta d'entrada a la que s'accedeix per quatre esglaons. Té arc apuntat decorat amb cresteria i floró i dues mènsules en forma d'àngel, i sis columnes de pedra als brancals amb dos capitells figurats i quatre amb ornamentació vegetal. Al timpà hi ha escrit el passatge de l'Evangeli de Sant Lluc «Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas»[20] amb un relleu sobre dita escena de Jesús amb els apòstols, i a sobre, fornícula amb la Verge de la Immaculada amb finestrES amb vitralls de colors a cada costat (que són les que donen al Saló d'Actes com s'ha esmentat) separades per columnes amb ca-

12. Autorització de l'Ajuntament de Tarragona a l'Arquebisbe de la mateixa ciutat. Document nº 469 de l'AMAT, signat el dia 26 de maig de 1883.

13. Carta existent a l'AMAT de l'arquebisbat de Tarragona a l'Ajuntament de la mateixa ciutat signada el dia 26 de juny de 1883 per Joan Corominas, prevere.

14. Permís de l'Ajuntament existent a l'AMAT a l'arquebisbat de Tarragona per tal de començar les obres.

15. Documents nº 22 de l'AMAT.

16. Carta existent a l'AMAT de l'arquebisbat a l'Ajuntament datada el 30 de juliol de 1883.

17. *Diario de Tarragona*, Crònica local, Tarragona, 9 de juny de 1886, p. 1.

18. *Diario de Tarragona*, Crònica local, Tarragona, 30 de juliol de 1886, p. 2.

19.COROMINAS, J.: *op. cit*., p. 98.

20. «va obrir el seu enteniment per tal que entenguessin les escriptures», Lluc, 24, 45

Imatge de la capella de Sant Pau del segle XI que quedà dins un dels claustres del Seminari. Fotografia: Judith Urbano

pitell ornamentat. A sobre de la Verge hi ha l'escut del Prelat. Tota l'escultura esmentada de la façana fou obra de Fèlix Ferrer al qual se li van pagar 6.250 pessetes, quantitat que no dista gaire de la que va rebre Font per tot el projecte i direcció d'obra.

L'interior quedava estructurat en dos patis com s'ha dit, el de la dreta per sacerdots més grans i el de l'esquerra per menors, amb idèntica distribució. Els patis o claustres tenen dues galeries amb vint arcs cadascuna. Sota el claustre de la dreta hi ha una gran cisterna per recollir aigua de la pluja. Al de l'esquerra és on hi ha la capella romànica de Sant Pau. En planta baixa, estaven envoltats de classes i compartien, al mig de l'edifici, el vestíbul, l'església, la recepció i la cuina. Cada claustre però tenia el seu menjador. Al primer pis hi havia el rectorat, la sala de professors, la infermeria, la biblioteca, els laboratoris de ciències i la Sala d'Actes. Al segon i tercer pis hi havia les habitacions, en total 526. De totes aquestes estances caldria destacar l'antiga biblioteca, que encara està al mateix lloc i amb el mobiliari original. Una sala rectangular coberta amb volta catalana i envoltada de prestatgeries en tres dels seus costats dividides en dos pisos i amb un altell que la rodeja per tenir accés a la part superior. Al costat restant s'obren finestres i hi ha unes taules i l'arxivador del catàleg, encara amb les fitxes antigues escrites a mà.

Però la intervenció de Font al Seminari va sortir de les parets d'aquest ja que va dissenyar també la façana posterior de la Catedral, que donava al mateix carrer Sant Pau. La intenció era clara: dotar-lo de dues façanes (una davant de l'altra, enfrontades) que formessin part d'una mateixa concepció, per tal de configurar un tot unitari i harmònic. Per això, Font presentà a l'Ajuntament una proposta el 18 de juliol de 1883 acompanyada d'uns plànols encara conservats, que fou aprovada el 10 de gener de 1884.[21] Sembla ser que no ho portà ell a terme sinó, anys després, l'arquitecte diocesà ja esmentat, Ramon Salas.[22]

Els honoraris de Font van ser de 6.540 pessetes pels plànols i la direcció d'obra, pagats de mica en mica, a mesura que va avançar el projecte. Es va estipular que per a les despeses de viatges se li paga-

21. Cartes existents a l'AMT i plànols signats per Font el dia de 18 de juliol de 1883.

22. BASSEGODA, J.: «El projecte no realitzat de la Catedral de Tarragona», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XLIII, Barcelona, 1991-1992, p. 8.

Imatge del Seminari Pontifici de Tarragona al carrer Sant Pau en l'actualitat. Fotografia: Judith Urbano

rien 1.321 pessetes, donant-li 50 cada vegada que anés a Tarragona menys quan hi anés també pel tema de la restauració de la Catedral, que aleshores se li donaria la meitat,[23] entenent que el Cabildo faria el mateix. Això demostra l'activitat de Font a Tarragona en aquests anys i com en feia el seguiment d'ambdues obres. A Torras Guardiola li encarregaren els càlculs de les estructures metàl·liques i el subministrament de bigues i secció de ferro.[24]

És evident la influència de Rogent i de l'edifici de la Universitat de Barcelona de dit arquitecte en el projecte de Font. La façana llarga, amb carreus regulars i monotonia trencada únicament per les finestres geminades i l'entrada central remarcada. L'interior concebut entorn dels dos patis simètrics, la sala d'actes al primer pis... fins i tot la premsa del moment, esmenta la semblança.[25] Podem anar una mica més enllà i veure ja en Font la influència del *rundbogenstil* muniquès agafant les teories racionalistes de Durand a través de la inspiració en el primer Renaixement, estil que el seu mestre, Elies Rogent, admirava i propulsava. Amb aquests dos projectes Font deixà la seva l'empremta a la ciutat i posà a la teoria o a la pràctica les seves idees sobre restauració i arquitectura, que emmarcades a finals del segle XIX, són fruit d'un ideari romàntic entès dins la Renaixença catalana.

JUDITH URBANO
Universitat Internacional de Catalunya
Grup de Recerca GRACMON, UB
jurbano@cir.uic.es

Bibliografia

BASSEGODA, J.: «El projecte no realitzat de la Catedral de Tarragona», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XLIII, Barcelona, 1991-1992.

COROMINAS, J.: *Memoria sobre la enagenación del antiguo y construcción del nuevo edificio del Seminario Conciliar de Tarragona*, 1882.

FELIU, A.: *El Arquitecto Juan Torras y Guardiola, 1827-1910, y su obra*, tesina dirigida per Joan-Ramón Triadó, Barcelona, Departament d'Història de l'Art, Universitat de Barcelona, 1986.
HEREU, P.: Vers una arquitectura nacional, Barcelona, UPC, 1987, p. 110 a 128

MARCH BARBERÀ, J.: «Les obres d'August Font i Carreras a Tortosa. Noves aportacions al seu catàleg», *Nous Col·loquis V*, Tortosa, 2001.

PUJOL, S. i SOLER, E. ed.: *Recull Pau Monguió i Segura: 1865-1956*, Tarragona, Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó, 1988.

ROGENT, E., i FONT, A.: *Catedral de Tarragona. Proyecto de restauración. Memoria.* 3 volums, 1884.

URBANO, J.: *August Font i Carreras (1845-1924)*, tesi doctoral dirigida per Mireia Freixa, Departament d'Història de l'Art, Universitat de Barcelona, 2011.

23. COROMINAS, J.: *op. cit*., p. 79.

24. FELIU, A.: *El Arquitecto Juan Torras y Guardiola, 1827-1910, y su obra*, tesina dirigida per Joan-Ramón Triadó, Barcelona, Departament d'Història de l'Art, Universitat de Barcelona, 1986.

25. *Diario de Tarragona*, Sección Local, 24 de maig de 1883, p. 2.

Plaça de la Font, 1 • 43002 **Tarragona**

CERCLE
D'ESTUDIS
HISTÒRICS
I SOCIALS
GUILLEM
OLIVER

ARTS GRÀFIQUES • AL SERVEI DE LA CULTURA • ARRELS

CEHSGO

Llegeix la revista Kesse des d'on vulguis,

els números anteriors i altres publicacions del Cercle, connectant-te a:

www.guillemoliver.com